

Sociaal en Cultureel Planbureau

Survey Integratie Migranten 2015

Verantwoording van de opzet en uitvoering van een survey onder Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse, Poolse en Somalische Nederlanders en een autochtoon Nederlandse vergelijkingsgroep

Survey Integratie Migranten 2015

Verantwoording van de opzet en uitvoering van een survey onder Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse, Poolse en Somalische Nederlanders en een autochtoon Nederlandse vergelijkingsgroep

Iris Andriessen
Joost Kappelhof

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is ingesteld bij Koninklijk Besluit van 30 maart 1973.

Het Bureau heeft tot taak:

- a wetenschappelijke verkenningen te verrichten met het doel te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen;
- b bij te dragen tot een verantwoorde keuze van beleidsdoelen, benevens het aangeven van voor- en nadelen van de verschillende wegen om deze doeleinden te bereiken;
- c informatie te verwerven met betrekking tot de uitvoering van interdepartementaal beleid op het gebied van sociaal en cultureel welzijn, teneinde de evaluatie van deze uitvoering mogelijk te maken.

Het scp verricht deze taken in het bijzonder bij problemen die het beleid van meer dan één departement raken.

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is als coördinerend minister voor het sociaal en cultureel welzijn verantwoordelijk voor het door het scp te voeren beleid. Over de hoofdzaken hiervan heeft hij/zij overleg met de minister van Algemene Zaken; van Veiligheid en Justitie; van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties; van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; van Financiën; van Infrastructuur en Milieu; van Economische Zaken; en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2016

Zet- en binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Figuren: Mantext, Moerkapelle

Omslagontwerp: bureau Stijlzoorg, Utrecht

ISBN 978 90 377 0778 6

NUR 740

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.repro-recht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Sociaal en Cultureel Planbureau

Rijnstraat 50

2515 XP Den Haag

(070) 340 70 00

www.scp.nl

info@scp.nl

De auteurs van scp-publicaties zijn per e-mail te benaderen via de website. Daar kunt u zich ook kosteloos abonneren op elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Onderzoekspopulatie en steekproef	8
2.1	Steekproefontwerp en procedure	8
2.2	Gewenste steekproefaantallen	9
	Noten	12
3	Vragenlijst	13
3.1	Vragenlijstthema's	13
3.2	Pilot	14
3.3	Vertaling vragenlijsten	14
4	Onderzoeksopzet en verloop van het veldwerk	16
4.1	Onderzoeksopzet	16
4.2	Verloop van het veldwerk	19
4.3	Controle op het resultaat	21
	Noten	24
5	Responsverantwoording	25
5.1	Respons SIM'15-onderzoek	25
5.2	Non-respons	29
	Noot	30
6	Representativiteit en weging	31
6.1	Representativiteit van het onderzoek	31
6.2	Weging	35
	Noten	35
7	Respons bij SCP-surveys onder etnische minderheden door de tijd heen	36
8	Slot	38
	Bijlagen	41
B.1	Uitnodigingsbrief	41
B.2	Herinneringsbrief	43
B.3	Toelichting bij gehanteerde gewichten	45
B.4	Hulpvariabelen die gebruikt kunnen worden in het weegmodel	48

B.5 Weegresultaten: minimum (MIN), eerste kwartiel (KW1), mediaan (MED), derde kwartiel (KW3), maximum (MAX) en standaard deviatie (STD) van de eindgewichten	49
Literatuur	50

1 Inleiding

Op verzoek van de directie Integratie en samenleving van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (szw) is in 2015 de Survey integratie migranten (SIM'15) uitgevoerd onder Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse, Somalische en Poolse Nederlanders en een autochtoon Nederlandse referentiegroep. Het ministerie continueert hiermee de inmiddels lange lijn van overheidsbetrokkenheid bij de informatievoorziening over migrantengroepen. De start daarvan ligt in 1988, toen onder de vier grote niet-westerse groepen de eerste survey Sociale positie en voorzieningengebruik allochtonen (SPVA) werd uitgevoerd. Daarna is dergelijk onderzoek opnieuw verricht in 1991, 1994, 1998, 2002, 2004, 2006 en 2010/11. Voorts zijn twee surveys uitgevoerd onder verschillende vluchtelingengroepen (in 2003 en 2009), en onder Chinezen en Polen (in 2009). Het doel van de survey is om de positie van de genoemde migrantengroepen in Nederland in kaart te brengen en, door aan te sluiten op eerder surveyonderzoek, de integratie van deze groepen door de tijd heen volgen. De kosten van de survey zijn opgebracht door het ministerie; het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) was verantwoordelijk voor de uitvoering ervan. Daarbij heeft het SCP samengewerkt met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de onderzoeksbureaus TNS Nipo, Veldkamp Marktonderzoek en Labyrinth Onderzoek en Advies. Het CBS heeft de steekproef getrokken en de bestanden gewogen. TNS Nipo, Veldkamp en Labyrinth hebben gezamenlijk het veldwerk uitgevoerd. Tevens heeft TNS Nipo een onderzoeksverantwoording opgesteld (Van Thiel et al. 2015) en het CBS heeft een memo (De Heij & Gouweleeuw 2015) opgesteld over de steekproeftrekking en de wegging waar wij voor deze rapportage gebruik van hebben gemaakt.

Waarom een SIM'15?

Om cijfermatig inzicht te krijgen in de integratie van migranten zijn in hoofdlijnen drie typen bronnen beschikbaar: algemene surveys onder de bevolking, gegevens uit registraties, en specifiek op minderheden gerichte surveys. De mogelijkheden voor onderzoek onder migranten van de twee eerstgenoemde bronnen zijn de laatste decennia aanzienlijk toegenomen (Korte en Dagevos 2011). Toch blijven specifiek op migranten gerichte surveys noodzakelijk, omdat er sprake is van een aantal beperkingen van algemene surveys en registratiegegevens voor het onderzoek naar migranten. Ten eerste geven algemene surveys vaak een onvolledig beeld van migrantengroepen, doordat deze meestal in onvoldoende mate vertegenwoordigd zijn in die surveys. Ten tweede bereiken algemene surveys vaak een selecte groep migranten, die de Nederlandse taal goed beheersen. Ten derde is in algemene surveys en registratiebestanden slechts beperkte informatie voorhanden over thema's die in het bijzonder voor migranten van belang zijn (bv. opleidingen die in het herkomstland zijn voltooid, beheersing van de Nederlandse taal, sociale contacten met autochtone Nederlanders en met leden van de herkomstgroep, transnationale banden, enz.). Mede hierdoor is aan algemene surveys en registratiebestanden nauwelijks informatie te ontfemen over sociaal-culturele onderwerpen (sociale contacten, religie, beheersing

en gebruik Nederlandse taal) en beeldvorming (opvattingen over Nederland en autochtone Nederlanders). Specifiek op migranten gerichte surveys kunnen een vollediger beeld geven van de migrantengroepen, bijvoorbeeld doordat de dataverzameling beter op de betreffende groepen toegesneden is. Denk bijvoorbeeld aan de inzet van enquêteurs uit de herkomstgroep en het gebruik van vertaalde vragenlijsten.

Van SPVA'88 tot SIM'15

De Survey integratie migranten 2015 past in een lijn van eerdere surveys die in opdracht van de overheid zijn uitgevoerd om de positie van de vier grote migrantengroepen in kaart te brengen. In de afgelopen decennia zijn vijf surveys Sociale positie en voorzieningen-gebruik van allochtonen (SPVA'88, '91, '94, '98 en '02) uitgevoerd. In 2004 werd het onderzoek Leefsituatie allochtone stedelingen (LAS) uitgevoerd, dat in 2006 is opgevolgd door de Survey integratie minderheden (SIM'06). In de SPVA werden hoofden van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse en autochtoon Nederlandse huishoudens uit dertien verschillende gemeenten geselecteerd. Over eventuele gezinsleden werd (deels via het gezinshoofd) aanvullende informatie ingewonnen. De opzet van de SIM'06 is anders dan die van de SPVA-onderzoeken; zo is voor de SIM'06, in samenwerking met het CBS, een landelijke personensteekproef getrokken uit de Gemeentelijke basisadministratie (GBA). De SIM'06 is gecontinueerd met de SIM'10/'11, en heeft nu een vervolg gekregen in de SIM'15.

Het onderzoek onder vluchtelingengroepen heeft een vergelijkbare ontwikkeling door-
gemaakt. De in 2003 uitgevoerde survey baseerde zich op een huishoudenssteekproef in een aantal geselecteerde gemeenten. Voor de Survey integratie nieuwe groepen, die in 2009 is uitgevoerd (SING'09), is een landelijke personensteekproef getrokken (zie Dourleijn 2010).

SIM'15: een mixed-mode onderzoek

In de SIM'06 zijn de gegevens verzameld via interviews bij de respondenten thuis. Het face-to-face-interview wordt wel als de gouden standaard gezien. Maar er kleven ook nadelen aan. Zo is de non-respons bij bepaalde categorieën, zoals de 25-34-jarigen, behoorlijk hoog, vooral doordat ze weinig thuis zijn. Verder is face-to-faceonderzoek erg duur.

Om deze redenen is in de SIM'10/'11 gewerkt met een mixed-mode aanpak, naast een hoofdonderzoek. In het hoofdonderzoek werd een uitgebreide vragenlijst face-to-face bij respondenten afgenomen. In het aanvullende mixed-mode onderzoek vond de dataverzameling plaats door achtereenvolgens verschillende methoden in te zetten, namelijk interviews via het web, de telefoon en, in laatste instantie, persoonlijke interviews (sequentieel mixed-mode design). Hierbij is gebruik gemaakt van een verkorte vragenlijst, aangezien de interviewduur bij telefonische en webenquêtes minder lang kan zijn dan bij een face-to-facebenadering. De beide aanpakken werden in dit onderzoek naast elkaar gebruikt, om via vergelijking conclusies te kunnen trekken over de bruikbaarheid in onderzoek onder migranten. De sequentiële mixed-mode benadering bleek bruikbaar voor veldwerk onder (de vier grote) migrantengroepen, al kleven er ten opzichte van een single-mode benadering (hier alleen face-to-face) ook nadelen aan, zoals de reductie in de lengte

van de vragenlijst waardoor minder informatie kan worden verzameld, hoge non-respons bij de telefonische dataverzameling, de langere veldwerkperiode en de mindere mate van representatie van de onderzoekspopulatie in de uiteindelijke groep respondenten (Feskens et al. 2010; Kappelhof 2015). In de SIM'15 is opnieuw gebruik gemaakt van een sequentiële mixed-mode benadering, maar in een iets gewijzigde vorm. De data zijn in eerste instantie verzameld via een webenquête, waarna een face-to-facebenadering is ingezet. Er is dus geen gebruik meer gemaakt van een telefonische dataverzameling (*computer assisted telephone interviewing*, CATI). In de SIM'10/11 was sprake van een hoog non-responspercentage bij de telefonische benadering (79%). Het betrof vooral mensen die weigerden mee te doen.

Voor de dataverzameling voor de SIM'15 is dezelfde vragenlijst gebruikt bij web- en persoonlijke interviews (*computer assisted web interviewing*, CAWI, en *computer assisted personal interviewing*, CAPI). Dit is anders dan in de SIM'10/11, waar voor het hoofdonderzoek, dat volledig face-to-face werd uitgevoerd, en voor het face-to-facegedeelte van het mixed-mode onderzoek gebruik werd gemaakt van een langere versie van de vragenlijst dan in het CAWI- en CATI-mixed-mode gedeelte.

Methodologische verantwoording SIM'15

Deze rapportage bevat de methodologische verantwoording van de SIM'15. Het betreft een beschrijving van de onderzoekspopulatie, de steekproeftrekking en de vragenlijst. Vervolgens worden de opzet van het onderzoek en het verloop van het veldwerk besproken. Ook de responsverantwoording komt aan bod, alsmede de representativiteit en de weging. Deze rapportage bevat geen uitkomsten uit de SIM'15; deze verschijnen in andere rapportages.

2 Onderzoekspopulatie en steekproef

De verschillende onderzoekspopulaties van de SIM'15 bestaan uit alle in Nederland wonende personen van 15 jaar en ouder met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse,¹ Somalische of autochtoon Nederlandse herkomst die geregistreerd staan in de Basisregistratie personen en reisdocumenten (BPR).² De Poolse onderzoekspopulatie wijkt hiervan iets af; hier betreft de onderzoekspopulatie alle personen met een Poolse herkomst van 15 jaar en ouder die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen en geregistreerd staan in de BPR. In 2004 trad Polen toe tot de EU en konden Poolse burgers zich vrij in Nederland vestigen. Voor dit onderzoek heeft het CBS de steekproef getrokken; het is het CBS dat de BPR beheert. Daarmee zijn de afgeleide steekproefkaders gelijk aan die van de SIM'06 en SIM'10/'11.³

2.1 Steekproefontwerp en procedure

Uit de zeven afgeleide steekproefkaders zijn geclusterde steekproeven getrokken. In de eerste trap van de trekking van zo'n geclusterde steekproef is een steekproef van gemeenten getrokken. De steekproef van gemeenten is gestratificeerd naar de grootte van de gemeente, één stratum van kleine gemeenten met minder dan 50.000 inwoners en één stratum van grote gemeenten met 50.000 inwoners of meer. Voor de bepaling van het inwonertal zijn alle inwoners geteld en niet alleen de inwoners die behoren tot een van onze doelpopulaties. Uit ieder stratum werd een steekproef van gemeenten getrokken, waarbij de trekkans van een gemeente evenredig was met het aantal personen uit het steekproefkader dat ingeschreven stond in die gemeente.

Vervolgens werd in de tweede trap van de trekking een steekproef van personen getrokken uit het deel van het steekproefkader dat ingeschreven stond in de betreffende gemeenten (getrokken in de eerste trap). Uit iedere gemeente werd een enkelvoudig aselechte steekproef getrokken, die bij alle steekproeven, behalve die onder autochtone Nederlanders, vijf personen telde voor een kleine gemeente en tien personen voor een grote gemeente. Bij de steekproef onder autochtone Nederlanders werd uit iedere gemeente, klein én groot, een steekproef van tien personen getrokken. Omdat in sommige kleine gemeenten minder dan vijf personen van het steekproefkader ingeschreven stonden en in sommige grote gemeenten minder dan tien personen, werden gemeenten binnen de strata van kleine en grote gemeenten samengevoegd, zodanig dat in de samengevoegde gemeenten wel minimaal vijf of tien personen van het steekproefkader ingeschreven stonden. De G4 (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) waren hierbij zelfselecterend en worden hier verder als aparte strata aangemerkt. In totaal zijn 196 gemeenten samengevoegd voor de trekking van een of meer steekproeven.

2.2 Gewenste steekproefaantallen

Het gewenste aantal respondenten in het onderzoek was 900 voor de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse, Poolse en autochtoon Nederlandse doelpopulaties, en 500 voor de Somalische doelpopulatie. Voor de Somalische Nederlanders lag het gewenste aantal respondenten lager, omdat het een betrekkelijk kleine populatie betreft: er zijn circa 22.000 Somaliërs (van 15 jaar en ouder) in Nederland. Verder is bekend dat het om een tamelijk mobiele groep gaat, waardoor het moeilijker zou kunnen zijn met mensen uit deze groep in contact te komen. Het was dus het streven om data te verzamelen onder in totaal 5900 respondenten. Tabel 2.1 geeft per groep de verdeling per gemeenteniveau weer van gewenste steekproefaantallen.

Brutosteekproefomvang

Uit eerder onderzoek blijkt dat de responsgeneigdheid varieert per groep en per gemeenteniveau. In de steekproeftrekking is daar rekening mee gehouden door met verschillende responsfracties te werken. Dat betekent dat de omvang van de brutosteekproef is bepaald op basis van een inschatting van de responsgeneigdheid. Naast de inschatting van de respons wordt bij de bepaling van de steekproefaantallen ook rekening gehouden met fouten in het kader (o.a. overleden, adres bestaat niet meer). Tabel 2.2 toont de brutosteekproefaantallen die uiteindelijk door het CBS aan het veldwerkbureau zijn geleverd, onderscheiden naar doelpopulatie en gemeenteniveau. In totaal zijn er 15.028 steekproefpersonen voor het onderzoek geselecteerd.

Tabel 2.1

Gewenste nettosteekproef aantallen per gemeenteniveau, naar doelpopulatie, 2015 (in absolute aantallen en procenten)

	Turks (n)	%	Marokkaans (n)	%	Surinaams (n)	%	Antilliaans (n)	%	Somalisch (n)	%	Pools (n)	%	autochtoon (n)	%	totaal (n)	%
Amsterdam	96	10,7	180	20,0	176	19,6	80	8,9	22	4,4	27	3,0	28	3,2	610	10,0
Rotterdam	110	12,3	100	11,1	139	15,4	142	15,8	32	6,4	52	5,8	22	2,5	597	9,9
Den Haag	84	9,3	70	7,8	124	13,8	78	8,7	28	5,6	85	9,4	17	1,9	486	8,1
Utrecht	31	3,5	69	7,7	21	2,3	18	2,0	9	1,8	8	0,9	15	1,7	171	2,8
middel- grote gemeenten	415	46,1	344	38,2	325	36,2	428	47,5	249	49,9	356	39,5	364	40,4	2480	42,5
kleine gemeenten	164	18,9	137	15,3	115	12,8	154	17,1	160	31,9	373	41,5	453	50,4	1556	26,7
totaal	900	100,0	900	100,0	900	100,0	900	100,0	500	100,0	900	100,0	900	100,0	5900	100,0

Bron: CBS (StatLine); SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

Tabel 2.2

Brutosteekproefaantallen per gemeenteniveau, naar doelpopulatie, 2015 (in absolute aantallen en procenten)

	Turks		Marokkaans		Surinaams		Antilliaans		Somalisch		Pools		autochtoon		totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Amsterdam	199	10,7	416	20,0	465	19,6	218	9,0	77	4,4	80	3,0	58	3,1	1.513	10.1
Rotterdam	228	12,3	231	11,1	365	15,4	382	15,8	111	6,4	156	5,8	45	2,4	1.518	10.1
Den Haag	173	9,3	163	7,8	326	13,8	210	8,7	99	5,7	253	9,4	36	1,9	1.260	8.4
Utrecht	65	3,5	159	7,6	54	2,3	48	2,0	33	1,9	23	0,9	32	1,7	414	2.8
middel- grote gemeenten	841	45,3	775	37,2	835	35,3	1110	45,9	855	48,9	1067	39,5	712	38,4	6.195	41.2
kleine gemeenten	352	18,9	338	16,2	322	13,6	451	18,6	572	32,7	1121	41,5	972	52,4	4.128	27.5
totaal	1858	100,0	2082	100,0	2367	100,0	2419	100,0	1747	100	2700	100,0	1855	100,0	15.028	100.0

Bron: SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

Noten

- 1 Inclusief Arubaanse.
- 2 De BPR is de opvolger van de Gemeentelijke basisadministratie (GBA), maar is in maart 2015 overgegaan in de Rijksdienst voor identiteitsgegevens (RvIG). Dit ter voorkoming van verwarring met de BRP (wet Basisregistratie persoonsgegevens).
- 3 Behalve voor de Somaliërs en Polen, aangezien zij geen deel uitmaakten van de SIM'10/'11.

3 Vragenlijst

3.1 Vragenlijstthema's

Doel van de SIM is om een breed overzicht te geven van integratie-indicatoren. Daarnaast wordt aandacht besteed aan hoe migranten tegen Nederland en autochtone Nederlanders aankijken, of ze discriminatie ervaren en hoe ze denken over actuele kwesties, zoals zwarte piet en religieus geïnspireerd geweld. Ook zijn er vragen opgenomen over gezondheid. Diverse thema's zijn al in eerdere surveys (SIM- of SPVA-onderzoeken) aan de orde gesteld, zodat ontwikkelingen in kaart kunnen worden gebracht.

De volgende thema's kwamen aan bod:

blok 1: achtergrondgegevens respondent/gezin

blok 2: gegevens huishouden en woonsituatie

blok 3: onderwijs buiten Nederland

blok 4: onderwijs binnen Nederland

blok 5: arbeid

blok 6: taalvaardigheid

blok 7: identificatie, band met Nederland en herkomstland, terugkeer

blok 8: sociale contacten

blok 9: mediagebruik

blok 10: moderne waarden, homoacceptatie

blok 11: oordeel over samenleving, vertrouwen

blok 12: beeldvorming en opvattingen over multiculturele samenleving

blok 13: culturele integratie en discriminatie

blok 14: religie

blok 15: actuele kwesties

blok 16: gezondheid en mantelzorg

blok 17: vrijwilligerswerk, sport

blok 18: afsluiting

De vragenlijst voor de face-to-faceafname was identiek aan de vragenlijst via het web. De volledige vragenlijst (in verschillende talen) is op verzoek beschikbaar. Naar verwachting zou het invullen van de vragenlijst gemiddeld 30 minuten in beslag nemen.

Toegankelijk Nederlands

Een deel van de steekproefpersonen had een laag opleidingsniveau en/of een beperkte beheersing van de Nederlandse taal. Om ervoor te zorgen dat ook deze personen deel konden nemen aan het onderzoek, werden de vragen opgesteld in eenvoudig Nederlands. De vragen uit de SIM'06 zijn destijds door Bureau Taal geformuleerd op B1-niveau, het taalniveau dat door 95% van de Nederlanders wordt begrepen. Bij de formulering van de

nieuwe vragen werd eveneens zoveel mogelijk gebruik gemaakt van eenvoudig Nederlands.

3.2 Pilot

Begin december 2014 is de Nederlandstalige vragenlijst getest; acht respondenten hebben in het bijzijn van een medewerker van onderzoeksbureau Veldkamp de vragenlijst ingevuld. Het betrof vier autochtoon Nederlandse respondenten, twee Surinaams Nederlandse respondenten (één van de eerste generatie, en één van de tweede generatie) en twee Antilliaans Nederlandse respondenten (opnieuw één van de eerste generatie, en één van de tweede generatie). De respondenten werd gevraagd de vragenlijst zelf in te vullen, maar hierbij hardop na te denken en uit te leggen waarom ze antwoordden zoals ze antwoordden. Tussendoor werden er vragen gesteld om te zien of de vragen echt begrepen werden. Aan het eind van het gesprek werd de vragenlijst geëvalueerd met de respondent: was alles goed te begrijpen, hoe waardeerden ze de lijst, en zouden ze thuis de hele lijst hebben ingevuld? Deze eerste pilot heeft een lijst met aandachtspunten opgeleverd, die voornamelijk hebben geleid tot het aanscherpen van vraagformuleringen.

3.3 Vertaling vragenlijsten

De definitieve Nederlandse vragenlijst is vertaald in het Turks, het Marokkaans-Arabisch, het Somalisch en het Pools. Doordat een groot deel van de vragen afkomstig was uit de SIM'11, kon voor de Turkse en Marokkaans-Arabisch vertaling gebruik worden gemaakt van de vertaling uit 2011. Wel zijn die vertalingen nogmaals gecontroleerd.

De vertalingen zijn in pilotinterviews (zie ook § 3.2) getest: de vertaalde vragenlijst werd afgenomen bij twee Turks-Nederlandse, twee Somalisch-Nederlandse en twee Pools-Nederlandse respondenten. Op basis van deze pilots is een lijst aangelegd van zaken die in de vertaalde lijsten problemen gaven, zoals begrippen die in vertaling een bredere of juist engere betekenis hadden dan in het Nederlands. De Somalische vertaling werd als te formeel en te moeilijk ervaren. De vragenlijst is daarom door een andere vertaler opnieuw vertaald, waarna de vertaling door een Somalisch-Nederlandse interviewer kritisch nagekeken is en is gebruikt voor een pilotinterview. Deze vertaling werd wel bruikbaar gevonden; er was sprake van slechts enkele kleine tekstuele veranderingen.

Na de pilot zijn de vragen die nieuw waren ten opzichte van de SIM'10/'11 ook nog door een andere vertaler bekeken. Deze tweede vertaler heeft ook de lijst met vertaalproblemen bekeken die op basis van de pilot was opgesteld en geadviseerd hoe deze op te lossen.

Ten tijde van de pilotinterviews met de vertaalde lijsten was de Marokkaans-Arabisch vertaling nog niet klaar. Voor deze lijst is een alternatieve route gevolgd. Na vertaling door een onafhankelijke vertaler is de vertaalde lijst getest door een Marokkaans-Nederlandse enquêteur, die zelf de vragenlijst doornam en daarna afnam bij twee respondenten. Ook dit resulteerde in enkele tekstuele wijzigingen. De vertaalde vragen die nieuw waren

ten opzichte van de SIM'10/'11 (en dus nog nooit vertaald waren) zijn vervolgens door twee andere vertalers onafhankelijk van elkaar gecontroleerd. Hun suggesties en opmerkingen zijn voorgelegd aan degene die de eerste vertaling had gemaakt. Deze heeft de opmerkingen en suggesties beoordeeld en al dan niet overgenomen, en dit vervolgens gemotiveerd toegelicht. Omdat de ervaring leert dat de Marokkaans-Arabische vertaling weinig gebruikt wordt, is naast deze vertaling ook een begrippenlijst opgesteld, waarin belangrijke begrippen uit de vragenlijst vertaald waren in het Tamazight (een vaak gesproken Berbertaal onder Marokkaanse Nederlanders). De interviewers werd opgedragen zich strikt aan de vertaling van de vragenlijst te houden. Wanneer het interview in het Tamazight werd afgenomen, werd de interviewer dringend verzocht de begrippen uit de begrippenlijst te gebruiken en geen eigen vertalingen te maken. Opgemerkt moet worden dat er hiermee dus geen volledige standaardisering van de vertaling van vragen meer was. De interviewers maakten een eigen vertaling van de vraag, waarbij zij gebruik maakten van de begrippen die op de lijst stonden. Het is niet duidelijk in welke mate dit een effect heeft gehad op de antwoordpatronen van Marokkaans-Nederlandse respondenten, maar het is aannemelijk dat het wel enig effect zal hebben gehad (zie bv. Kappelhof en De Leeuw, nog te verschijnen).

Via internet konden de respondenten de vragenlijst in de taal van hun voorkeur invullen. De overgrote meerderheid van de Turks- en Marokkaans-Nederlandse respondenten heeft de weblijst in het Nederlands ingevuld (zie tabel 3.1). Van de Somalisch-Nederlandse respondenten koos bijna een derde voor de vragenlijst in vertaling. De Pools-Nederlandse respondenten kozen in overgrote meerderheid voor een vertaalde lijst, wat zal samenhangen met hun relatief korte verblijfsduur. In de face-to-facebenadering kozen heel weinig Marokkaans-Nederlandse respondenten voor de Marokkaans-Arabische vertaling. De interviewers gaven hierbij aan dat zij liever van de Nederlandstalige versie uitgingen, omdat een deel van hun gesprekken in een ander Marokkaans-Arabisch dialect of Tamazight moest worden gevoerd, waarvoor zij de lijst van vertaalde begrippen gebruikten.

Tabel 3.1

Gebruik van vertaalde vragenlijsten via internet en face-to-face, 2015 (in absolute aantallen en procenten)

	webversie (CAWI)		face-to-face (CAPI)	
	(n)	%	(n)	%
Turks	45	12	226	41
Marokkaans-Arabisch	21	5	14	3
Pools	479	80	470	89
Somalisch	73	31	69	18

Bron: SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

4 Onderzoeksopzet en verloop van het veldwerk

4.1 Onderzoeksopzet

Aankondigingsbrieven

Alle geselecteerde steekproefpersonen kregen een uitnodigingsbrief toegezonden (zie bijlage B.1). In de brief werd het onderzoek toegelicht en werd het belang van het onderzoek uitgelegd. De brief bevatte een link naar een website en een voor elke persoon uniek wachtwoord, waarmee kon worden ingelogd om de vragenlijst via internet in te vullen. Ook werd de steekproefpersonen medegedeeld dat ze na deelname een cadeaubon van 15 euro zouden ontvangen. Verder bevatte de brief het telefoonnummer van de helpdesk. Een samenvatting van de brief werd vertaald in het Turks, Marokkaans-Arabisch, Pools en Somalisch. De vertaalde samenvatting werd op de achterkant van de brief gedrukt. De brief werd verstuurd op 26 januari naar alle steekproefpersonen behalve de Marokkaans-Nederlandse, omdat de vertaling vertraging had opgelopen door ziekte van een vertaler. Op 2 februari werd de uitnodigingsbrief naar de Marokkaans-Nederlandse potentiële respondenten gestuurd. Alle steekproefpersonen die op 9 februari de online vragenlijst nog niet hadden ingevuld, kregen 14 februari een herinneringsbrief (bijlage B.2). In deze brief werd het onderzoek nogmaals onder de aandacht van de potentiële respondent gebracht en werd die verzocht om alsnog deel te nemen, als die dat nog niet had gedaan. Hiertoe bevatte de brief opnieuw inloggegevens. Daarnaast werd opnieuw het nummer van de helpdesk vermeld en werd verwezen naar een website waar meer informatie over het onderzoek te vinden was. Tot slot werd aangekondigd dat er binnenkort interviewers op pad zouden gaan. Als de potentiële respondent nog niet via internet had gerespondeerd, kon deze er dus ook voor kiezen om face-to-face aan het interview deel te nemen.

Beloning voor de respondent

Respondenten ontvingen bij deelname aan een volledig interview 15 euro aan cadeaubonnen (keuze uit vvv, Blokker, Bol.com en Wehkamp) of konden dat bedrag bestemmen voor een goed doel (kwf kankerbestrijding, Rode Kruis, Hartstichting, Aids Fonds en een islamitische stichting voor weeskinderen). Omdat de respons van Turkse en Marokkaanse Nederlanders wat achterbleef bij die van de andere groepen (zie verderop in dit hoofdstuk), is bij deze groepen gewerkt met een verhoogde beloning. Respondenten uit deze groepen die na acht contactpogingen nog niet waren bereikt, konden zichzelf aanmelden voor deelname tegen een incentive van 25 euro voor een volledig interview.

Opzet dataverzameling

Zoals vermeld in hoofdstuk 1, werd er voor de dataverzameling gebruik gemaakt van een sequentieel mixed-mode design. De beoogde respondent werd eerst uitgenodigd om via internet een online vragenlijst in te vullen (*computer assisted web interviewing*, CAWI). Vervol-

gens werden de CAWI-non-respondenten face-to-face benaderd. Alle face-to-face-interviews werden uitgevoerd via *computer assisted personal interviewing* (CAPI). Het interview werd altijd op het woonadres van de steekproefpersoon afgenomen.

Per steekproefpersoon werden maximaal acht CAPI-contactpogingen ondernomen.

De pogingen vonden plaats op verschillende dagen van de week en verschillende momenten van de dag. Ten minste één poging werd in het weekend ondernomen en ten minste één poging in de avonduren.

De contactpogingen werden onderverdeeld in twee blokken van elk vier pogingen. Als na de eerste vier contactpogingen de beoogde respondent nog niet was getroffen, werd het adres tijdelijk uit het veld gehaald. Het was namelijk mogelijk dat de potentiële respondent op vakantie was en daardoor langere tijd van huis was. Na maximaal twee weken werden opnieuw vier contactpogingen ondernomen door een andere interviewer. Het was niet toegestaan om iemand anders aan het onderzoek te laten deelnemen dan de geselecteerde steekproefpersoon (geen proxy-interviews).

Interviewers

De interviewers waren afkomstig van TNS Nipo en Labyrinth. Uit het korps van TNS Nipo deden autochtoon Nederlandse interviewers mee aan het onderzoek. Labyrinth leverde uit haar korps interviewers afkomstig uit alle onderzochte etnische groepen.

Ter voorbereiding op het veldwerk werden instructiebijeenkomsten voor de interviewers georganiseerd. Deze bijeenkomsten vonden plaats op verschillende locaties in Nederland (Amsterdam, Eindhoven, Rotterdam en Meppel) en duurden circa twee uur. Er werd ingegaan op de achtergrond en het doel van het onderzoek, de steekproef en de vragenlijst. Ook werd aandacht besteed aan het registreren van de contactpogingen (op welke manier, wanneer, enz.). Tevens werd nader ingegaan op enkele complexe vragen in de vragenlijst en de controle van het veldwerk. In de instructiebijeenkomsten van de Somalisch-, Turks- en Marokkaans-Nederlandse interviewers is nog specifiek ingegaan op de vragen uit de vragenlijst die gevoelig zouden kunnen liggen bij de respondenten, zoals vragen over homoacceptatie. De instructeurs kregen tips hoe zij deze vragen zo neutraal mogelijk en met zo min mogelijk schaamte voor de respondent zouden kunnen stellen. De interviewers van Labyrinth werkten met een speciale app waarmee onder meer de contactpogingen werden geregistreerd (de interviewers van TNS Nipo werkten met hun eigen systeem). In de bijeenkomsten voor interviewers van Labyrinth werd daarom tot slot ook nog uitgelegd hoe zij deze app konden gebruiken om hun contactpogingen en adressenbestand te beheren. In aanvulling op de mondelinge instructie ontvingen alle interviewers een uitgebreide schriftelijke instructie met daarin nog eens alle punten op een rij.

Er is zoveel mogelijk gewerkt met ervaren interviewers. Tijdens het onderzoek werden nog meer interviewers geworven, zodat te allen tijde over voldoende interviewers beschikt kon worden. Deze nieuwe interviewers ontvingen dezelfde instructie als de interviewers die vanaf de start bij het onderzoek betrokken waren. Hiertoe waren de instructiebijeenkomsten op video opgenomen.

In totaal zijn 285 interviewers geïnstrueerd. Dit betrof 100 interviewers van TNS Nipo / Veldkamp en 185 tweetalige interviewers van Labyrinth. Uiteindelijk hebben 251 interviewers deelgenomen aan het veldwerk voor de SIM'15.¹ De interviewers van TNS Nipo / Veldkamp waren autochtoon Nederlandse interviewers, die vooral zijn ingezet voor de interviews van autochtone Nederlanders, een deel van de tweedegeneratierespondenten en een deel van de eerstegeneratie Turkse en Marokkaanse Nederlanders woonachtig in kleine gemeenten.² De overige interviewers waren meertalige interviewers die werden ingezet voor de interviews met eerstegeneratierespondenten en een deel van de tweede generatie. Tabel 4.1 geeft een overzicht van de etnische herkomst van de interviewers.

Tabel 4.1

De etnische herkomst van interviewers, 2015 (in absolute aantallen)

	aantal
autochtoon	100
Turks	32
Marokkaans	43
Surinaams	21
Antilliaans	14
Pools	26
Somalisch	15
totaal	251

Bron: SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

Basisopzet van de interviewervergoedingen

De interviewers van TNS Nipo werden per gewerkt uur beloond en ontvingen daarnaast een bonus per geslaagd interview. De interviewers van Labyrinth ontvingen een beloning per geslaagd gesprek en per contactpoging. De beloning per contactpoging nam toe naarmate het veldwerk vorderde. De interviewers ontvingen verder een vergoeding voor de gereden kilometers, de instructie, het oefenen met de vragenlijst en overige onkosten.

Aanvullende interviewervergoedingen bij de benadering van Turkse en Marokkaanse Nederlanders

Aanvullend zijn er tijdens het CAPI-veldwerk specifieke incentives ingezet onder interviewers, die er veelal (maar niet alleen) op gericht waren de respons in de Turks- en Marokkaans-Nederlandse groep meer in de pas te laten lopen met de respons in andere groepen. De respons onder Turkse en Marokkaanse Nederlanders bleef namelijk achter bij die van de andere groepen. Later in het verslag gaan we hier dieper op in.

Interviewers die potentiële respondenten uit de Turkse en Marokkaanse herkomstgroepen benaderden, ontvingen extra bonussen voor meer contactpogingen per adres en meer geslaagde interviews. Daarnaast werd er een 'ver weg'-bonus ingevoerd: indien men verder moest reizen om een beoogde respondent te benaderen, werd daarvoor een extra ver-

goeding gegeven. Ook werd een extra kaartje gestuurd naar de potentiële respondenten uit deze groep; daarin werd de potentiële respondent een gezegende ramadan toegewenst en werd het onderzoek nogmaals onder de aandacht gebracht. De beoogde respondent kon telefonisch contact opnemen en een afspraak maken. Dit heeft nog een aantal geslaagde interviews opgeleverd.

Aanvullende interviewervergoedingen bij de benadering van Surinamers

De respons onder de Surinaamse Nederlanders bleef in de grote steden, met name Amsterdam, wat achter. Daarom werden ook voor deze groep de interviewers extra gemotiveerd. Interviewers die potentiële respondenten uit de Surinaams-Nederlandse groep benaderden, kregen voor ieder geslaagd interview een extra bonus wanneer zij uit vijftien actieve adressen minimaal vijf geslaagde gesprekken haalden.

4.2 Verloop van het veldwerk

Veldwerk: verschil tussen geplande opzet en uitvoering

Al snel bleek dat het veldwerk beter liep dan verwacht (zie ook de volgende subparagraaf over veldwerkduur en verloop van de respons). Meer steekproefpersonen dan verwacht vulden de vragenlijst via internet in. Met name autochtoon Nederlandse, Poolse en Somalisch-Nederlandse steekproefpersonen reageerden beter dan verwacht, maar ook onder de Surinaams- en Antilliaans-Nederlandse steekproefpersonen leken de verwachte responsaantallen overschreden te gaan worden. Zouden alle adressen uit de steekproef inderdaad uitgeput worden, dan zou dit meerkosten met zich meebrengen. Hier was niet in voorzien. Bij sommige groepen was al wel de gehele steekproef in CAPI uitgezet; dit was het geval bij de steekproefpersonen van autochtone, Turkse, Marokkaanse en Surinaamse herkomst die nog niet via internet hadden deelgenomen aan het onderzoek (CAWI-non-respondenten). Van de Antilliaans-, Pools- en Somalisch-Nederlandse CAWI-non-respondenten waren nog niet alle adressen aan interviewers toebedeeld. Er is gezocht naar een oplossing waarbij de kosten beheersbaar zouden zijn en er tegelijkertijd vastgehouden kon worden aan het doel van het onderzoek, namelijk het verzamelen van representatieve data per groep waarmee vergelijkingen tussen groepen gemaakt kunnen worden. Binnen deze kaders is gezocht naar een oplossing die zo weinig mogelijk afbreuk deed aan het uitgangspunt van surveyonderzoek op basis van een aselechte steekproef. Deze oplossing luidde als volgt.

- Bij Turks- en Marokkaans-Nederlandse CAWI-non-respondenten zijn alle adressen in CAPI uitgezet en zijn acht contactpogingen per adres ondernomen. Deze steekproefpersonen konden daarnaast nog steeds via internet de vragenlijst invullen.
- Bij autochtoon en Surinaams-Nederlandse CAWI-non-respondenten zijn alle adressen in CAPI uitgezet en zijn vier contactpogingen per adres ondernomen. CAWI is voor deze groepen stopgezet in de vijftiende week van het veldwerk (half mei).
- Bij Antilliaans-, Pools- en Somalisch-Nederlandse CAWI-non-respondenten is, via aselechte trekking, een derde van de nog niet uitgezette adressen aan interviewers toe-

bedeeld en zijn vier contactpogingen per adres ondernomen. CAWI is per half mei voor deze groepen stopgezet.

Er is gekozen voor aselecte trekking uit de overblijvende groep van beoogde respondenten; en niet om gericht bepaalde CAWI-non-respondenten te selecteren voor de CAPI-fase.

De keuze voor aselecte trekking is gemaakt om de kans te minimaliseren op ongewenste methodologische effecten op de compositie van de nettosteekproef als gevolg van verschillen in benadering.³ Aselect trekken betekent hier dat uit de groep van nog niet uitgezette adressen willekeurig een steekproef werd getrokken van een derde van de adressen, die vervolgens door de interviewers werden bezocht.

De steekproefbenadering is hiermee dus niet voor alle groepen gelijk. Alle autochtone, Turks-, Marokkaans- en Surinaams-Nederlandse steekproefpersonen hebben zowel een CAWI-benadering (uitnodiging deelname via het web) als een CAPI-benadering gehad (persoonlijke benadering door interviewer bij potentiële respondenten die de vragenlijst nog niet via internet hadden ingevuld). Een deel van de Antilliaans-, Pools- en Somalisch-Nederlandse steekproefpersonen heeft alleen een CAWI-benadering ontvangen. Het is mogelijk dat hierdoor de moeilijk benaderbare steekproefpersonen uit de autochtoon, Turks-, Marokkaans- en Surinaams-Nederlandse groepen beter bereikt zijn dan die uit de Antilliaans-, Pools- en Somalisch-Nederlandse groepen. De gevolgde strategie heeft ook gevolgen voor de responspercentages. Deze vallen voor de groepen die minder intensief zijn benaderd waarschijnlijk lager uit.

Veldwerkduur en verloop van de respons

Figuur 4.1 laat zien hoe de respons per doelpopulatie is verlopen. Het veldwerk startte op 29 januari (de dag dat de steekproefpersonen de uitnodigingsbrief ontvingen) en op 4 februari (voor de Marokkaans-Nederlandse steekproefpersonen) met de CAWI-benadering. Op 14 februari (tussen week 2 en 3) ontvingen de steekproefpersonen een herinneringsbrief. Vanaf 17 februari (week 3) begonnen de interviewers van Labyrinth potentiële respondenten te benaderen voor een face-to-facedeelname aan de SIM'15; de interviewers van TNS Nipo gingen een week later op pad.

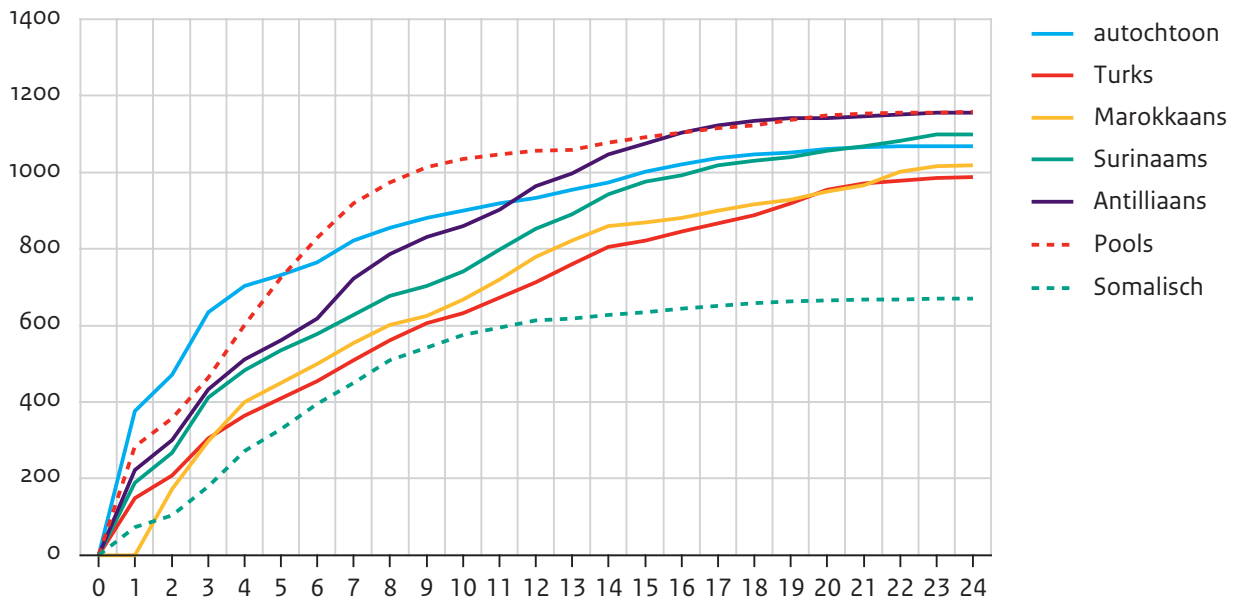
Vanaf half mei stond de mogelijkheid om via internet aan het onderzoek deel te nemen niet meer open voor autochtoon, Antilliaans-, Pools-, Surinaams- en Somalisch-Nederlandse steekproefpersonen. Bij de Turkse en Marokkaanse Nederlanders bleef die mogelijkheid nog negen weken langer bestaan – tot aan het einde van de veldwerkperiode (15 juli 2015).

Uit figuur 4.1 komt naar voren dat de respons onder met name de Poolse groep heel snel van de grond kwam en bleef doorstijgen. In de figuur lijkt de respons van de Somalische Nederlanders achter te blijven bij de rest. Voor aanvang van het onderzoek is er echter van uitgegaan dat deze groep het minst goed zou responderen. Daarom is er van tevoren voor gekozen om een kleinere groep te interviewen (500 personen). Dit target was in de acht-

ste week van het veldwerk al gehaald. Voor de Poolse groep werd in de zevende week van het veldwerk al het targetaantal behaald.

Figuur 4.1

Responsverloop over de 24 weken van het veldwerk, naar etnische groepen, 2015, (in absolute aantallen)

x-as: veldwerk onderverdeeld in weken.

y-as: aantal afgenomen interviews.

Bron: SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

4.3 Controle op het resultaat

Het werk van de interviewers is op een aantal manieren volgens de ESOMAR-richtlijnen⁴ gecontroleerd. Allereerst werd gekeken naar een aantal gegevens die waren vastgelegd door het programma waarmee de interviewers werkten, zoals tijdstip en duur van het gesprek. Dankzij de programmatuur kan tijdens het veldwerk worden gemonitord wat de snelheid van werken van een interviewer is en hoeveel geslaagde interviews een interviewer afneemt (Van Thiel et al. 2015). Daarnaast werd de manier van werken van de interviewers gecontroleerd door middel van een controleformulier dat aan alle respondenten werd toegestuurd. Hierin werd onder meer gevraagd wat de respondenten van het onderzoek vonden en of zij een incentive hadden ontvangen. Als de respondent hier negatief op antwoordde, werd nader onderzoek uitgevoerd, in de vorm van controles aan huis. In totaal werden 172 controles uitgevoerd. Interviewers waren ervan op de hoogte dat geconstateerde onregelmatigheden hun totale uitbetaling in gevaar konden brengen. Bij twee interviewers werd fraude geconstateerd. Alle interviews die op naam van deze interviewers stonden, zijn afgekeurd (n = 15).

Of degene die het interview invulde ook werkelijk de geselecteerde steekproefpersoon was, werd ook achteraf gecontroleerd door de ingevulde informatie over leeftijd, geslacht

en etnische achtergrond te vergelijken met de informatie van het CBS. Wanneer er sprake was van een leeftijdsverschil van twee jaar of meer, werd het interview afgekeurd. Wanneer het een leeftijdsverschil betrof waarbij het getal was omgedraaid (67 i.p.v. 76) en de informatie over geslacht en etnische achtergrond wel overeenkwamen, werd uitgegaan van een typefout van de respondent en werd het interview goedgekeurd. Ook wanneer alleen het geslacht niet overeenkwam en er niet meer dan een jaar leeftijdsverschil was tussen de bronnen, werd het interview goedgekeurd. In totaal werden 305 interviews afgekeurd vanwege inconsistentie tussen de bronnen.

Gemiddelde interviewlengte

Er vallen een aantal zaken op wanneer we kijken naar de gemiddelde gespreksduur (tabel 4.2). Ten eerste was de gemiddelde interviewduur korter wanneer het interview werd afgenomen in het Nederlands dan wanneer het in de eigen taal plaatsvond. Dit was het geval ongeacht de methode (CAWI en CAPI) en bij iedere groep (uitgezonderd de Polen, zie hieronder). Ten tweede was de gemiddelde interviewduur bij de Surinaams-, Antilliaans- en autochtoon Nederlandse respondenten bij CAWI het kortst. Bij Turks- en Marokkaans-Nederlandse respondenten was de interviewduur het kortst wanneer het interview in het Nederlands via het web werd afgenomen. Echter, werd bij deze groepen het interview in de eigen taal via het web afgenomen, dan duurde dit langer dan het face-to-face-interview in het Nederlands. De verschillen in interviewduur tussen de Nederlandse en de eigen taal bij Turks- en Marokkaans-Nederlandse respondenten waren substantieel; in het geval van de Turkse Nederlanders was de gemiddelde interviewduur in de eigen taal face-to-face zelfs 15 minuten korter dan via het web.

Tabel 4.2

Gemiddelde gespreksduur per (herkomst)groep, CAWI en CAPI, 2015 (in absolute aantallen en minuten)

	CAWI (via het web)				CAPI (face-to-face)			
	Nederlands aantal	min.	eigen taal aantal	min.	Nederlands aantal	min.	eigen taal aantal	min.
autochtoon	788	27,9	-	-	258	34	-	-
Turks	329	37,2	45	60,3	320	43,3	226	45,6
Marokkaans	399	42,2	21	71,6	517	48,7	14	77,6
Surinaams	548	41,6	-	-	497	48,1	-	-
Antilliaans	598	44,4	-	-	514	47,5	-	-
Pools	122	47,9	479	48,9	58	55	470	42,4
Somalisch	161	54,1	73	103,1	323	42,9	69	54,1

Bron: SCP (SIM'15 databestand)

Bij de Polen was er weinig verschil in gemiddelde invulduur bij CAWI in het Nederlands of de eigen taal, maar de gemiddelde gespreksduur van het CAPI-interview was korter dan de invulduur in CAWI wanneer deze in het Pools werd gehouden en langer wanneer deze in het Nederlands werd ingevuld. Bij de Somalische Nederlanders viel vooral de extreem lange

gemiddelde invulduur op bij het CAWI in de eigen taal. Deze was gemiddeld genomen ongeveer twee keer zo lang als de waargenomen gemiddelde invulduur van de drie andere interviewvarianten.

De uitkomsten van tabel 4.2 zijn vrij moeilijk te interpreteren, maar wellicht ligt de verklaring in de manier van het meten. Het meten van de feitelijke interviewduur gebeurt namelijk via een proxy, waardoor er meetfouten kunnen ontstaan. De gehanteerde proxy voor de interviewduur is een ingebouwde timer die begint te lopen wanneer men aan de vragenlijst begint (bij CAWI via internet, bij CAPI via de laptop van de interviewer). De timer stopt wanneer de vragenlijst afgesloten wordt. Nu kunnen respondenten een vragenlijst in meer dan één sessie invullen. Echter, als een respondent bij een tijdelijke onderbreking vergeet uit te loggen, blijft de timer doorlopen, waardoor de interviewlengte volgens de proxy doorloopt. Ook kan een interviewer vergeten de vragenlijst via de laptop af te sluiten, waardoor de timer doorloopt.

Om na te gaan wat het effect van deze mogelijke meetvertekeningen is op de gemiddelde interviewlengte, hebben we gekeken naar de gemiddelde interviewlengte per groep voor CAWI en CAPI, in zowel de eigen taal als het Nederlands, bij een maximale interviewduur van twee uur. In andere woorden, we veronderstelden dat ieder interview dat langer duurde dan twee uur onderhevig was geweest aan enige vorm van de hierboven beschreven meetvertekeningen. Deze gecorrigeerde uitkomsten staan in tabel 4.3.

Tabel 4.3

Gecorrigeerde gemiddelde gespreksduur per (herkomst)groep, CAWI en CAPI, 2015 (in absolute aantallen en minuten)

	CAWI (via het web)				CAPI (face-to-face)			
	Nederlands		eigen taal		Nederlands		eigen taal	
	aantal	min.	aantal	min.	aantal	min.	aantal	min.
autochtoon	788	27,9	-	-	258	34,0	-	-
Turks	328	36,9	44	58,5	318	42,6	223	45,0
Marokkaans	393	40,7	19	64,7	508	44,4	12	64,3
Surinaams	541	40,2	-	-	492	47,0	-	-
Antilliaans	585	42,1	-	-	508	46,3	-	-
Pools	119	45,3	471	47,4	57	53,9	469	42,1
Somalisch	155	50,4	54	81,4	322	42,3	67	51,7

Bron: SCP (SIM'15)

Opvallend is dat na de correctie de resultaten grotendeels hetzelfde blijven. De mogelijke vertekening als gevolg van het gebruik van timers lijkt dus niet erg groot. Het meest opvallend hierbij is dat Somalische Nederlanders gemiddeld langer doen over het invullen van een CAWI-vragenlijst dan over een CAPI-interview. Verder valt op dat de Poolse migranten de enigen zijn bij wie het afnemen van een CAPI-interview in de eigen taal gemiddeld genomen korter duurde dan het afnemen van het interview in het Nederlands.⁵

Noten

- 1 Er zijn dus 34 interviewers die wel zijn geïnstrueerd, maar die niet als interviewer respons hebben gerealiseerd.
- 2 Uiteindelijk is er in enige mate van deze opzet afgeweken. TNS Nipo / Veldkamp heeft enkele adressen van Labyrinth overgenomen (n = 225). Andersom was dit ook het geval (n = 161). Het betrof vooral adressen in gebieden waar het korps van TNS Nipo / Veldkamp of Labyrinth beter vertegenwoordigd was.
- 3 Via een gerichte benadering (niet random) is het mogelijk te sturen op een aantal kenmerken van de samenstelling van de respons (bv. geslacht, leeftijd enz.). Men kan bijvoorbeeld gericht alleen mannen benaderen. Problematisch hierbij is dat niet bekend is hoe de samenstelling dan op onbekende variabelen beïnvloed wordt. Door random selectie van de steekproefpersonen is het de verwachting dat onbekende kenmerken ook random verdeeld worden. Daarnaast kan een random benadering een oplossing zijn voor andere methodologische fouten die geïntroduceerd kunnen worden (bv. doordat interviewers zich gaan richten op de respondenten die makkelijk bereikbaar zijn, zoals in de grote steden of gemeenten waar zij dicht bij wonen).
- 4 Zie <https://www.esomar.org/knowledge-and-standards/codes-and-guidelines.php>.
- 5 Het gaat in dit onderzoek om Polen die vanaf 2004 ingeschreven staan in de BPR. Hoewel de Nederlandse taalbeheersing van Polen die langer in Nederland verblijven verbetert, heeft een deel moeite met het verstaan van de Nederlandse taal (Gijsberts en Lubbers 2015). Dit zou een mogelijke verklaring zijn voor de langere tijdsduur van de interviews die in het Nederlands zijn afgenomen.

5 Responsverantwoording

5.1 Respons SIM'15-onderzoek

Respons

In tabel 5.1 staan nogmaals de brutosteekproefaantallen gepresenteerd. Vervolgens staan ook het aantal oneigenlijke non-respons/kaderfouten (zoals verkeerd adres, persoon is overleden) gepresenteerd; deze zijn voor iedere groep minder dan 1% van de totale brutosteekproef. In totaal hebben 6829 respondenten aan het onderzoek meegewerkt (tabel 5.1). Onderscheiden naar groep: 920 Turkse Nederlanders, 951 Marokkaanse Nederlanders, 1045 Surinaamse Nederlanders, 1112 Antilliaanse Nederlanders, 626 respondenten van Somalische komaf, 1129 respondenten van Poolse komaf en 1046 autochtone Nederlanders. Voor de berekening van het uiteindelijke responspercentage per doelpopulatie is gebruikt gemaakt van de AAPOR-definitie 1, het minimale responspercentage (zie AAPOR2015).¹ Hierbij wordt alleen gecorrigeerd voor de kaderfouten; het responspercentage wordt dus berekend op de gecorrigeerde steekproef.

Tabel 5.1

Brutosteekproef (N), kaderfouten (N), gecorrigeerde brutosteekproef (N), AAPOR-definitie 1-responspercentage (%) en respons (n), totaal en voor CAWI en CAPI, naar doelpopulatie, 2015 (in absolute aantallen en procenten)

		Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Somalisch	Pools	autochtoon
brutosteekproef	N	1858	2082	2367	2419	1747	2700	1855
kaderfouten ^a	N	13	19	17	13	10	26	11
gecorrigeerde steekproef	N	1845	2063	2350	2406	1737	2674	1844
respons totaal	(n)	920	951	1045	1112	626	1129	1046
	%	49,9	46,1	44,5	46,2	36,0	42,2	56,7
respons cawi	(n)	374	420	548	598	253	601	788
	%	20,3	20,4	23,3	24,8	14,6	22,5	42,7
respons capi	(n)	546	531	497	514	373	528	258
	%	29,6	25,7	21,2	21,4	21,4	19,7	14,0

a Tot de kaderfouten worden gerekend 'overleden' en 'geen woonadres'.

Bron: SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

De behaalde responspercentages varieerden van 56,7% voor de autochtone Nederlanders tot 36,0% onder de Somalische Nederlanders. Interessant hierbij is ook dat bij iedere groep de respons voor een groot deel werd gerealiseerd via CAWI. Dit geeft aan dat CAWI met redelijk succes kan worden ingezet onder de verschillende etnische groepen, al blijft de res-

pons toch wel achter bij die van de autochtoon Nederlandse bevolking. Jongeren responderen over het algemeen beter via CAWI dan de oudere leeftijdsgroepen: met het toenemen van de leeftijd nemen de CAWI-responspercentages af (zie Van Thiel et al. 2015). Dit is zo voor alle groepen, behalve voor de Poolse migranten groep. Deze laat een meer gemengd beeld zien, waarbij ook juist de oudere leeftijdsgroepen (vanaf 55 jaar) een hoge CAWI-respons laten zien. De vraag hoe deze responspercentages zich verhouden tot eerdere SCP-metingen onder deze groepen staat centraal in hoofdstuk 7.

Tabel 5.2

Respons (n) en AAPOR-definitie 1-responspercentage (%) in diverse gemeenten, naar doelpopulatie, 2015 (in absolute aantallen en procenten)

		Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht	middel-grote gemeenten	kleine gemeenten	totaal SIM'15
Turks	%	40,5	43,8	52,9	69,2	55,1	41,4	49,9
	(n)	79	99	91	45	461	145	920
Marokkaans	%	53,0	45,7	48,1	48,7	42,0	44,9	46,1
	(n)	218	105	78	77	322	151	951
Suri-naams	%	38,4	45,7	37,8	33,3	48,3	50,5	44,5
	(n)	178	163	122	18	402	162	1045
Antilliaans	%	36,7	44,7	39,5	38,3	49,4	48,2	46,2
	(n)	80	168	83	18	546	217	1112
Somalisch	%	30,3	43,6	50,5	18,2	34,7	35,9	36,0
	(n)	23	48	49	6	295	205	626
Pools	%	35,0	53,5	61,0	57,1	41,5	37,4	42,2
	(n)	28	83	152	12	436	418	1129
autochtoon	%	56,1	44,4	48,6	51,6	55,7	58,5	56,7
	(n)	32	20	17	16	395	566	1046

Bron: SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

In tabellen 5.2 en 5.3 staan de behaalde respons en responspercentages voor iedere groep, uitgesplitst naar een aantal belangrijke achtergrondvariabelen. In tabel 5.2 staat de respons naar gemeenteomvang, waarbij opvalt dat iedere groep wel een ander responspatroon kent over de verschillende gemeenten. Zo reageerden Turkse Nederlanders bovengemiddeld in Den Haag, Utrecht en de middelgrote gemeenten, terwijl Marokkaanse Nederlanders bovengemiddeld reageerden in Amsterdam, Den Haag en Utrecht. Interessant is om op te merken dat alleen de Antilliaanse- en autochtone Nederlanders ondergemiddeld reageerden in alle G4-steden, terwijl dat bij de overige groepen niet

het geval was. Vaak is dit wel een probleem: de respons van etnische minderheden blijft in onderzoek vaak achter bij die van autochtone Nederlanders. In dit onderzoek is dat dus niet het geval.

In tabel 5.3 staat voor iedere etnische groep de respons uitgesplitst naar geslacht, leeftijdscategorie en, waar relevant, eerste of tweede generatie. Bij generatie is, net als bij gemeentevang, over alle etnische groepen heen geen duidelijk patroon van responsverschillen op te merken. Soms respondeert de eerste generatie bovengemiddeld, soms de tweede generatie. Wel zien we een systematisch responseffect bij de variabele geslacht: bij iedere etnische groep responderden de vrouwen bovengemiddeld en de mannen dus ondergemiddeld. Dit is een vaak voorkomend resultaat, maar de responsverschillen tussen de beide seksen zijn soms vrij fors: van 2,4 procentpunten onder de Turkse Nederlanders tot 13,5 procentpunten bij de Poolse migranten.

Tabel 5.3

Respons (n) en AAPOR 1-responspercentage (%) voor generatie, geslacht en leeftijd, naar doelpopulatie, 2015 (in absolute aantallen en procenten)

		eerste gene- ratie	tweede gene- ratie	man- nen	vrou- wen	15- 24 jr	25- 34 jr	35- 64 jr	≥ 65 jr	totaal
Turks	%	48,3	52,2	48,7	51,1	56,5	49,3	48,2	41,7	49,9
	(n)	534	386	463	457	238	203	424	55	920
Marok- kaans	%	46,2	45,9	43,6	48,6	48,9	46,0	47,3	29,9	46,1
	(n)	583	368	451	500	250	212	443	46	951
Suri- naams	%	45,3	43,0	42,6	46,1	47,4	42,2	44,5	44,3	44,5
	(n)	662	383	464	581	181	202	569	93	1045
Antil- liaans	%	44,9	49,1	43,2	49,1	48,1	43,7	46,6	46,2	46,2
	(n)	745	367	508	604	273	262	504	73	1112
Soma- lisch	%	36,0	36,7	33,1	39,2	41,0	32,6	37,1	^a	36,0
	(n)	575	51	297	329	187	189	238	12	626
Pools	%	42,2	-	35,0	48,5	41,4	42,5	42,0	^a	42,2
	(n)	1129	-	435	694	156	528	441	4	1129
autoch- toon	%	n.v.t.	n.v.t.	53,6	59,6	61,1	58,1	56,5	53,9	56,7
	(n)	n.v.t.	n.v.t.	477	569	154	147	516	229	1046

a Bruto- en nettoaantallen zijn te laag om hier responspercentages over te presenteren.

Bron: SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

Het valt op dat de jongeren (15-24 jaar) gemiddeld tot bovengemiddeld responderen voor iedere etnische groep. Een mooi resultaat is vooral het feit dat de vaak slecht responderende leeftijdsgroep van 25 tot 34 jaar (zie bv. Kappelhof 2014 en 2015) vrij gemiddeld heeft gerespondeerd, wat waarschijnlijk het gevolg is van de inzet van verschillende data-verzamelmethode en interviewers uit de eigen groep.

Benadering door interviewers uit dezelfde herkomstgroep

Het uitgangspunt bij het veldwerk is geweest dat steekproefpersonen van Turkse, Marokkaanse, Poolse en Somalische komaf benaderd werden door een interviewer uit de eigen herkomstgroep. Turks- en Marokkaans-Nederlandse steekproefpersonen uit kleine gemeenten werden ook benaderd door autochtoon Nederlandse interviewers, evenals Surinaams- en Antilliaans-Nederlandse steekproefpersonen. Daarnaast zijn steekproefpersonen uit deze groepen voor een beperkt deel door een interviewer uit een andere herkomstgroep benaderd (tabel 5.4). Zo zijn zes Turkse Nederlanders geïnterviewd door een Marokkaans-Nederlandse interviewer, en zijn zeven Surinaamse Nederlanders geïnterviewd door Turks-Nederlandse interviewers. Surinaams-Nederlandse steekproefpersonen zijn relatief vaak benaderd door Antilliaans-Nederlandse interviewers en andersom.

Tabel 5.4

Match herkomst steekproefpersoon en interviewer in face-to-facebenaderingen, naar herkomstgroep, 2015 (in absolute aantallen en procenten)

	totaalaantal benaderingen	interviewer uit eigen herkomstgroep		autochtone interviewer		interviewer uit andere migrantengroep	
		aantal	%	aantal	%	aantal	%
Turks	1468	1137	77,5	293	20,0	38	2,6
Marokkaans	1632	1279	78,4	292	17,9	61	3,7
Surinaams	1758	604	34,4	721	41,0	433	24,6
Antilliaans	1613	526	32,6	738	45,8	349	21,6
Somalisch	838	512	61,1	316	37,7	10	1,2
Pools	1278	975	76,3	266	20,8	37	2,9
autochtoon	1092	1092	100,0	-	-	-	-
totaal	9679	6125	63,3	2626	27,1	928	9,6

Bron: SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

In totaal zijn 9679 steekproefpersonen benaderd door een interviewer (tabel 5.4); 5439 steekproefpersonen zijn nooit benaderd door een interviewer. Veruit het grootste deel hiervan (n = 3170) betreft respondenten die al via internet hadden meegedaan aan het onderzoek (CAWI-respondenten). In totaal waren er 3563 CAWI-respondenten, maar hiervan werden 397 toch door een interviewer benaderd tijdens het veldwerk. Wellicht hebben deze respondenten tijdens het contact met de interviewer de keuze gemaakt om alsnog mee te doen via het web. Nog eens 1807 steekproefpersonen zijn nooit uitgezet in het veld (zie hoofdstuk 4), en 195 steekproefpersonen zijn om andere redenen nooit uitgezet tijdens

de veldwerkperiode. De overige 267 steekproefpersonen die nooit zijn benaderd door een interviewer, waren onder andere personen die bij de CAWI-poging al hadden aangegeven niet met het onderzoek mee te willen doen.

5.2 Non-respons

In tabel 5.5 zijn de respons en de samenstelling van de non-respons gepresenteerd voor iedere doelgroep apart. De verschillende redenen voor non-respons van de doelgroepen geven enig inzicht in de vergelijkbaarheid van de nettosteekproeven van de verschillende doelgroepen. Tevens kan de non-respons inzicht bieden in mogelijk ondervertegenwoordigde groepen binnen een bepaalde doelgroep.

Een eerste opvallend resultaat is het lage weigeringspercentage van Somalische en Poolse Nederlanders (en in iets mindere mate ook de Antillianen) wanneer deze worden vergeleken met de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en autochtone Nederlanders. Op het eerste gezicht lijkt het alsof de bereidheid tot deelname veel hoger ligt bij deze groepen nadat er contact is gemaakt. Deze conclusie is echter niet zomaar te trekken, want met name onder deze groepen zijn er heel veel cases niet meer uitgezet in de CAPI-fase. Het is dus mogelijk dat wanneer deze mensen nog door een interviewer benaderd waren geweest, het percentage weigeraars hoger had gelegen.

Tabel 5.5

Gecorrigeerde brutosteekproef (N), redenen voor non-respons (%) en AAPOR-definitie 1-responspercentage (%), naar doelpopulatie, 2015 (in absolute aantallen en procenten)

	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Somalisch	Pools	autochtoon
gecorrigeerde brutosteekproef N	1845	2063	2350	2406	1737	2674	1844
weigering	29,8	32,0	26,0	20,3	10,4	8,6	30,0
non-contact ^a	10,5	10,3	17,0	16,4	7,1	8,0	6,8
taalproblemen	1,0	1,2	0,0	0,0	1,4	1,0	-
niet uitgezet in CAPI	2,4	1,8	4,2	10,1	39,3	33,0	1,3
overig	6,5	8,6	6,6	6,9	5,8	7,1	5,2
respons	49,9	46,1	44,5	46,2	36,0	42,2	56,7
totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

a Inclusief afwezig gedurende de gehele veldwerkperiode.

Bron: SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

Zoals ook tijdens voorgaande SIM-metingen het geval was, is de hoogte van het non-contact bij de Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders aanzienlijk hoger dan bij de overige groepen. Non-respons als gevolg van taalproblemen komt wel voor onder vier etnische

groepen (Turkse, Marokkaanse, Somalische en Poolse Nederlanders), maar deze is – waarschijnlijk door de gerichte inzet van tweetalige interviewers met dezelfde etnische afkomst – bijna verwaarloosbaar.

De laatste non-responscategorie bestaat uit steekproefpersonen die verhuisd zijn, ziek zijn of niet langer zelfstandig wonen. Met name verhuizingen zijn voor een groot deel verantwoordelijk voor de non-respons, waarbij opvalt dat onder Poolse (n = 152) en Antilliaanse Nederlanders (n = 112) de verhuismobiliteit erg hoog is. Daarnaast vallen onder deze categorie interviews die werden afgekeurd omdat niet de steekproefpersoon was geïnterviewd maar iemand anders, of wegens fraude. Dit laatste betrof vijftien gevallen onder Marokkaanse Nederlanders.

Noot

- 1 Aangepast voor steekproeven van personen op naam.

6 Representativiteit en weging

In paragraaf 6.1 zien we in hoeverre de nettosteekproef (responsgroep) een goede afspiegeling is van de populatie voor een aantal achtergrondkenmerken. De mate waarin de verdelingen met elkaar overeenkomen, is een indicatie voor de kwaliteit van het bestand. Het wegen van het bestand dient ertoe om de verdeling in de nettosteekproef overeen te laten komen met die in de populatie. Hoe deze weging heeft plaatsgevonden, wordt kort toegelicht in paragraaf 6.2.

6.1 Representativiteit van het onderzoek

In de volgende tabellen staan de verdelingen voor de achtergrondkenmerken generatie, geslacht en leeftijd. De keuze voor deze kenmerken is omdat enerzijds de verwachting is dat deze vrij sterk samenhangen met een aantal belangrijke inhoudelijke variabelen en anderzijds de populatieverdeling van deze kenmerken bekend is. Het is dus van belang dat de verdeling naar de achtergrondkenmerken niet al te zeer afwijkt van de populatieverdeling. Per doelpopulatie worden deze verdelingen voor de populatie en de nettosteekproef gepresenteerd.

Turkse Nederlanders

De verdelingen van de achtergrondkenmerken generatie, geslacht en leeftijd voor de nettosteekproef en de populatie van de Turkse Nederlanders staan in tabel 6.1. In de nettosteekproef is de eerste generatie enigszins ondervertegenwoordigd en de tweede generatie dus enigszins oververtegenwoordigd. Naar verhouding zitten er iets minder mannen in de onderzoeksgroep dan in de populatie. Qua leeftijd zijn de jongeren iets oververtegenwoordigd.

Tabel 6.1

Verdeling steekproef en respons Turks-Nederlandse populatie van 15 jaar en ouder, naar generatie, geslacht, leeftijd, 2015 (in procenten)

	totaal	generatie		geslacht		leeftijd			
		eerste	tweede	man	vrouw	15-24 jr	25-34 jr	35-64 jr	≥ 65 jr
populatie	100	60,7	39,3	51,6	48,4	22,7	22,3	48,1	6,8
netto-steekproef	100	58,0	42,0	50,2	49,8	25,0	22,1	46,8	6,1

Bron: SCP (SIM'15 ongewogen); CBS (StatLine, 01-01-2015)

Marokkanen

De verdeling van generatie in de nettosteekproef van de Marokkaans-Nederlandse groep komt goed overeen met de verdeling van hetzelfde kenmerk in de populatie (tabel 6.2). Voor geslacht is er sprake van een ondervertegenwoordiging van mannen. Ook bij leeftijd wijkt de nettoverdeling iets af van de populatieverdeling; zo zijn jongeren (< 25 jaar) iets oververtegenwoordigd en ouderen (> 65 jaar) iets ondervertegenwoordigd.

Tabel 6.2

Verdeling steekproef en respons Marokkaans-Nederlandse populatie van 15 jaar en ouder, naar generatie, geslacht, leeftijd, 2015 (in procenten)

	generatie			geslacht		leeftijd			
	totaal	eerste	tweede	man	vrouw	15-24 jr	25-34 jr	35-64 jr	≥ 65 jr
populatie	100	61,6	38,4	51,4	48,6	23,5	22,8	46,0	7,7
netto-steekproef	100	61,3	38,7	47,4	52,6	26,3	22,2	46,6	4,9

Bron: SCP (SIM'15 ongewogen); CBS (StatLine, 01-01-2015)

Surinaamse Nederlanders

Bij de Surinaamse Nederlanders zien we voor de verdeling van generatie en geslacht in de responsgroep verschillen met de verdeling in de populatie (tabel 6.3). Zo zijn personen uit de eerste generatie en vrouwen oververtegenwoordigd in de nettosteekproef. Wat betreft de leeftjidsverdeling komt de verdeling van de nettosteekproef vrij goed overeen met de populatieverdeling.

Tabel 6.3

Verdeling steekproef en respons Surinaams-Nederlandse populatie van 15 jaar en ouder, naar generatie, geslacht, leeftijd, 2015 (in procenten)

	generatie			geslacht		leeftijd			
	totaal	eerste	tweede	man	vrouw	15-24 jr	25-34 jr	35-64 jr	≥ 65 jr
populatie	100	60,7	39,3	46,8	53,2	18,0	19,8	52,7	9,5
netto-steekproef	100	63,3	36,7	44,4	55,6	17,1	19,0	54,7	9,1

Bron: SCP (SIM'15 ongewogen); CBS (StatLine, 01-01-2015)

Antilliaanse Nederlanders

De verdelingen van de achtergrondkenmerken generatie en leeftijdscategorie van de nettosteekproef van Antilliaanse Nederlanders komen redelijk goed overeen met de verdelingen in de populatie. Wel is er sprake van een vrij sterke oververtegenwoordiging van vrouwen.

Tabel 6.4

Verdeling steekproef en respons Antilliaans-Nederlandse populatie van 15 jaar en ouder, naar generatie, geslacht, leeftijd, 2015 (in procenten)

	totaal	generatie		geslacht		leeftijd			
		eerste	tweede	man	vrouw	15-24 jr	25-34 jr	35-64 jr	≥ 65 jr
populatie	100	68,3	31,7	49,8	50,2	25,1	24,3	44,0	6,6
netto-steekproef	100	67,0	33,0	45,6	54,4	24,6	23,5	45,4	6,6

Bron: SCP (SIM'15 ongewogen); CBS (StatLine, 01-01-2015)

Somalische Nederlanders

Bij de Somalische Nederlanders is er in de nettosteekproef sprake van een vrij sterke ondervertegenwoordiging van mannen en personen van 25-34 jaar (tabel 6.5). Personen van 35-65 jaar zijn dan weer vrij sterk oververtegenwoordigd. Wat betreft de gevonden verdeling bij generatie komt de nettosteekproef exact overeen met de populatieverdeling.

Tabel 6.5

Verdeling steekproef en respons Somalisch-Nederlandse populatie van 15 jaar en ouder, naar generatie, geslacht, leeftijd, 2015 (in procenten)

	totaal	generatie		geslacht		leeftijd			
		eerste	tweede	man	vrouw	15-24 jr	25-34 jr	35-64 jr	≥ 65 jr
populatie	100	91,9	8,1	52,6	47,4	29,3	34,0	34,2	2,5
netto-steekproef	100	91,9	8,1	47,4	52,6	28,9	31,0	38,2	1,9

Bron: SCP (SIM'15 ongewogen); CBS (StatLine, 01-01-2015)

Polen die zich in Nederland hebben geregistreerd sinds 2004

Voor het onderzoek werd de focus gelegd op Poolse migranten van 15 jaar en ouder die zich sinds 2004 hebben ingeschreven in de GBA. Daardoor wijkt de onderzoekspopulatie iets af van de populatie Polen van 15 jaar en ouder in Nederland. Om na te gaan in welke mate de samenstelling van de nettosteekproef een goede reflectie is van de populatie, maken we gebruik van de gegevens over alle steekproefpersonen zoals opgenomen in het veldwerkbestand (tabel 6.6). De brutosteekproef is, los van kleine afwijkingen, namelijk een reflectie van de populatieverdeling. Wat betreft de verdelingen valt op dat met name geslacht sterk verschilt tussen de netto- en brutosteekproef. Daarentegen komt de leeftijdsverdeling in de nettosteekproef vrij goed overeen met die in de brutosteekproef.

Tabel 6.6

Verdeling steekproef en respons Polen van 15 jaar en ouder die zich in of na 2004 hebben ingeschreven in de GBA, naar generatie, geslacht, leeftijd, 2015 (in procenten)

	totaal	generatie		geslacht		leeftijd			
		eerste	tweede	man	vrouw	15-24 jr	25-34 jr	35-64 jr	≥ 65 jr
populatie	100	100	0,0	46,3	53,7	14,2	46,3	39,3	0,3
netto-steekproef	100	100,0	0,0	38,4	61,6	12,8	46,3	40,6	0,4

Bron: SCP (SIM'15 databestand ongewogen); SCP (SIM'15 veldwerkbestand)

Autochtone Nederlanders

Voor geslacht wijken de verdelingen in de nettosteekproef en de populatie van elkaar af, maar voor leeftijd komen zij overeen (tabel 6.7).

Tabel 6.7

Verdeling steekproef en respons autochtoon Nederlandse populatie van 15 jaar en ouder, naar generatie, geslacht, leeftijd, 2015 (in procenten)

	totaal	geslacht		leeftijd			
		man	vrouw	15-24 jr	25-34 jr	35-64 jr	≥ 65 jr
populatie	100	49,4	50,6	13,9	13,0	49,5	23,5
nettosteekproef	100	45,4	54,6	14,7	14,1	49,3	21,9

Bron: SCP (SIM'15 ongewogen); CBS (StatLine, 01-01-2015)

Conclusie met betrekking tot representativiteit naar sociodemografische achtergrondkenmerken

In het algemeen is er bij de vergelijking van de samenstellingen van de nettosteekproef en de populatie enig verschil waar te nemen bij de achtergrondkenmerken generatie, geslacht en leeftijd. Met name mannen zijn vrij constant ondervertegenwoordigd. Voor de overige kenmerken wordt er geen uniform patroon van over- of ondervertegenwoordiging gevonden.

Omdat de verdelingen in de nettosteekproef niet exact overeenkomen met die in de populatie, wordt er in het SIM'15-bestand voor deze verschillen gecorrigeerd; weging zal de scheve verhoudingen voor een aantal belangrijke achtergrondkenmerken tussen de nettosteekproef en de populatie recht trekken. Dit betekent niet dat daarmee de mogelijke verschillen tussen respondenten en non-respondenten zijn verdwenen. Het blijft de vraag of de personen die niet ondervraagd zijn, voldoende gerepresenteerd worden door de personen die wel ondervraagd zijn.

6.2 Weging

Het CBS heeft de databestanden van de SIM'15 gewogen: voor de 6829 respondenten heeft het gewichten berekend die gebruikt kunnen worden om met de responsgegevens populatie-eigenschappen te schatten¹ (zie bijlage B.3 voor een meer gedetailleerde beschrijving van de totstandkoming van de gewichten). Door de weging wordt niet alleen gecorrigeerd voor de verschillen in insluitkansen van de steekproefpersonen,² maar wordt ook de nettosteekproef gewogen naar de volgende acht achtergrondkenmerken: herkomst, geslacht, leeftijd, generatie, type huishouden, grootte huishouden, gemeentegrootte en persoonlijk inkomen (zie bijlage B.4 voor de indeling naar categorie). De weging gebeurde volgens het weegmodel in kader 6.1. De gewogen steekproef wordt dus opgehoogd naar de samenstelling van de zeven doelpopulaties op de onderstaande (combinatie van) achtergrondkenmerken.

Kader 6.1 Weegmodel

herkomst * geslacht +
herkomst * leeftijd +
herkomst * generatie +
herkomst * type huishouden +
herkomst * grootte huishouden +
herkomst * gemeentegrootte +
herkomst * persoonlijk inkomen

Noten

- 1 Zo'n gewicht bestaat uit het product van drie getallen: een insluitgewicht dat corrigeert voor de verschillende trekkansen die zijn gebruikt bij het trekken van de steekproef, een eerste correctiegewicht dat corrigeert voor de uitval bij het uitvoeren van de extra bewerkingen op de steekproef en een tweede correctiegewicht dat corrigeert voor de uitval als gevolg van de selectieve non-respons.
- 2 En een correctiegewicht voor de uitval bij het uitvoeren van de extra bewerkingen op de steekproef.

7 Respons bij SCP-surveys onder etnische minderheden door de tijd heen

De uiteindelijke respons verschilt in de SIM'15 niet alleen binnen de verschillende etnische groepen (zie hoofdstuk 5), maar is ook anders vergeleken met eerdere edities van de SIM. Wanneer we de vergelijking maken met de SIM'06, SIM'10/'11 (hoofd- en mixed-mode onderzoek) en SING'09 valt op dat, met uitzondering van de SIM'06-respons onder Marokkaanse Nederlanders, de respons onder Turkse en Marokkaanse Nederlanders in de SIM'15 wat achterblijft (tabel 7.1). Vooral in vergelijking met de mixed-mode SIM'10/'11, die in opzet het meest vergelijkbaar is met de SIM'15, blijft de respons bij deze twee groepen zo'n 5 procentpunten achter. Dit patroon wordt niet bevestigd bij de overige drie groepen die in beide surveys zijn benaderd. Zo is de respons onder Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders hoger in de SIM'15 dan in de mixed-mode SIM'10/'11. Onder autochtonen is de respons dan weer nagenoeg gelijk. Hieruit kunnen we voorzichtig concluderen dat onder Surinaamse, Antilliaanse en autochtone Nederlanders de responsgeneigdheid hoger is, zeker wanneer we rekening houden met de tussentijdse aanpassing van de uitvoering van het veldwerk in SIM'15. Dit geldt vooral voor de Antilliaanse Nederlanders. Daar was, net als bij Poolse en Somalische Nederlanders, tenslotte slechts een (aselecte trekking van een) derde van de adressen die nog niet waren uitgezet, aan interviewers toebedeeld (CAWI-non-respondenten). Bovendien zijn er maar vier face-to-facecontactpogingen per adres ondernomen, terwijl de mogelijkheid tot CAWI onder deze groepen werd stopgezet. Wanneer we de respons onder Somalische en Poolse Nederlanders in de SIM'15 vergelijken met die van Somalische en Poolse Nederlanders in de SING'09, kunnen we de voorzichtige conclusie trekken dat de responsgeneigdheid onder deze groepen zeker niet is afgenomen (zie tabel 7.1). Zo is, anders dan de SIM'15, de SING'09 wel volledig face-to-face afgenomen. Bovendien zijn er, zoals net beschreven, in de SIM'15 ook nog tussentijdse aanpassingen in de veldwerkuitvoer geweest bij de Somalische en Poolse Nederlanders, die de kans op respons ook negatief hebben beïnvloed.

Tabel 7.1

Vergelijking AAPOR 1-responspercentages SIM'06, SIM'10/'11, SIM'15 en SING, naar etnische groep, 2015 (in procenten)

	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Somalisch	Pools	autochtoon
SIM'06	52,9	43,8	40,1	46,2			49,2
SING'09					38 ^a	42 ^a	46 ^a
hoofdonderzoek SIM'10/'11	52,1	48,0	41,0	44,2			53,8
mixed-mode SIM'10/'11	54,5	51,7	43,1	44,4			57,1
SIM'15 totaal	49,9	46,1	44,5	46,2	36,0	42,2	56,7

a = afgerond.

Bron: Dourleijn (2010); Kappelhof (2012); Korte en Dagevos (2011)

CAWI- respons mixed-mode SIM'10/'11 en SIM'15 vergeleken

Om na te gaan of er een verandering in responsgeneigdheid heeft plaatsgevonden bij de dataverzameling via het internet (CAWI), zoomen we in op de vijf etnische groepen die via het internet zijn benaderd in de mixed-mode SIM'10/'11 en in de SIM'15 (tabel 7.2). Hier valt op dat er niet een eenduidige stijging is in het responspercentage. Bij Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders is het responspercentage via CAWI gestegen, en bij autochtone Nederlanders zelfs aanzienlijk. Bij Turkse en Marokkaanse Nederlanders is echter sprake van een daling.

Tabel 7.2

Vergelijking CAWI-respons SIM'10/'11 en SIM'15, naar etnische groep, 2010/2011, 2015 (in procenten)

	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Somalisch	Pools	autochtoon
mixed-mode SIM'10/'11	21 ^a	23 ^a	21 ^a	22 ^a			38 ^a
SIM'15	20,3	20,4	23,3	24,8	14,6	22,5	42,7

a = afgerond.

Bron: Korte en Dagevos (2011)

8 Slot

In dit document hebben we verslag gedaan van de opzet, uitvoering en weging van de Survey integratie minderheden 2015 (SIM'15) onder Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse, Poolse en Somalische Nederlanders en een autochtoon Nederlandse vergelijkingsgroep. Het doel van de SIM'15 was om een representatief beeld te krijgen van de positie van de genoemde groepen in Nederland. Om dit te bewerkstelligen is een aselechte steekproef getrokken uit de zeven doelpopulaties en is voor de dataverzameling gebruik gemaakt van webenquêtes en face-to-face-interviews. Om er zo goed mogelijk voor te zorgen dat iedereen in de brutosteekproef in staat zou zijn om mee te doen, zijn bovendien vertaalde vragenlijsten gebruikt (in Marokkaans-Arabisch, Turks, Pools en Somalisch) en zijn tweetalige interviewers ingezet met dezelfde etnische achtergrond als de beoogde respondent.

In deze concluderende paragraaf gaan we in op de vraag in welke mate het databestand inderdaad heeft geresulteerd in een goede representatie van alle onderzoekspopulaties. Ook staan we stil bij de duur van de interviews. Op basis van beide elementen trekken we een conclusie over de kwaliteit van het databestand. Tot slot noemen we een aantal lessen die we hebben geleerd uit deze dataverzamelingsronde.

Kwaliteit databestand SIM'15

De uiteindelijke respons op de SIM'15 varieert van 56,7% voor de autochtone Nederlanders tot 36,0% voor Somalische Nederlanders. Voor een kwalitatief goed databestand is een hoge respons prettig, maar belangrijker is de samenstelling van die respons. De respondenten in de steekproef moeten een zo goed mogelijke afspiegeling vormen van de populatie. Bij de uitvoering van deze survey is gekeken naar de sociodemografische kenmerken geslacht, leeftijd en, voor migranten en hun kinderen, migratiegeneratie. De sociodemografische samenstelling van de respondentengroep lijkt vrij goed overeen te komen met die van de gehele populatie, al zijn de mannen vrij consequent ondervertegenwoordigd. De vrij goede sociodemografische representatie van de onderzoekspopulaties wordt bovendien nog bevestigd door de weging. Zo wordt ruimschoots aan de vuistregel voldaan dat de verhouding tussen het maximale eindgewicht en de mediaan van de eindgewichten kleiner dan drieënhalve moet zijn. Dit betekent dat er weinig extreme gewichten waren, wat een gevolg zou zijn van een grote mate van selectiviteit.

De doorgaans lastiger te interviewen groepen lijken hiermee dus ook vrij goed bereikt, en dan met name eerstegeneratiemigrantengroepen. Zo is voor immigratiegeneratie, net als bij gemeenteomvang, over alle etnische groepen heen geen duidelijk patroon van responsverschillen op te merken. Soms respondeert de eerste generatie bovengemiddeld, soms de tweede generatie. Het is in elk geval dus niet zo dat de eerste generatie sterk achterblijft in de respons. Non-respons als gevolg van taalproblemen komt wel voor onder vier etnische groepen (Turkse, Marokkaanse, Somalische en Poolse Nederlanders), maar deze is, waarschijnlijk door de gerichte inzet van tweetalige interviewers met dezelfde etnische afkomst,

bijna verwaarloosbaar. Het lijkt erop dat deze inzet ertoe heeft bijgedragen dat mensen voldoende in staat waren om deel te nemen aan het onderzoek. Ook de vaak laag responderende leeftijdsgroep van 25-34 jaar (zie bv. Kappelhof 2014 en 2015) heeft vrij gemiddeld gerespondeerd, wat waarschijnlijk het gevolg is van de inzet van verschillende data-verzamelmethodeën en interviewers uit de eigen groep.

Hier is het ook goed om nog eens extra stil te staan bij de behaalde mate van representatie onder de Somalische Nederlanders. Voor deze groep ligt de respons relatief laag (36%), wat doet vermoeden dat die misschien vrij selectief is. Aan de andere kant: er is een laag weigeringspercentage en de non-respons is vooral toe te schrijven aan een groot deel dat niet via CAPI is uitgezet. Bovendien werd de mogelijkheid om via CAWI mee te doen al in mei stopgezet. De relatief lage CAWI-respons doet echter niet meteen vermoeden dat de respons via CAWI sterk zou zijn toegenomen wanneer men deze optie had opengehouden. Met betrekking tot het gemak waarmee respons onder Somalische Nederlanders kon worden gerealiseerd, valt dan ook de conclusie te trekken dat ze niet een onverdeeld makkelijk responderende doelgroep vormen: uit zichzelf doen ze niet zo makkelijk mee (via CAWI), maar als er eenmaal contact is, dan zijn ze daartoe wel relatief sterk geneigd. Dat desondanks het responspercentage laag is, kan een gevolg zijn van het feit dat vooraf een lagere target van het aantal interviews was gedefinieerd. Daardoor werd voor deze groep een relatief kleine groep interviewers ingezet. En daarbij werden dus ook veel adressen niet uitgezet. Het is voorstelbaar dat het responspercentage hoger was geweest als wel alle adressen waren uitgezet en het aantal Somalisch-Nederlandse interviewers groter was geweest.

We hebben in dit veldwerkverslag niet alleen gekeken naar de mate van representatie van de verschillende populaties in de uiteindelijke steekproef, maar ook hebben we onderzocht of men wel voldoende tijd nam om de vragenlijst via CAWI of CAPI te beantwoorden. Een zeer korte interviewduur kan immers betekenen dat men snel en niet aandachtig de vragen heeft beantwoord. Uit de analyse van gemiddelde interviewduur komt echter naar voren dat men de vragenlijst zeker niet heeft afgeraffeld; deze was, uitgezonderd bij de Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders in de face-to-facemodus, ook enkele minuten langer dan in het SIM'11-mixed-mode onderzoek voor CAWI en face-to-face (zie Korte en Dagevos 2011). Verder was, zoals verwacht, de gemiddelde interviewduur onder de verschillende etnische groepen langer dan bij de autochtone Nederlanders.

Lessons learned

We kunnen voorzichtig concluderen dat de SIM'15 een databestand is dat een vrij goede afspiegeling is van de populatie. Ook de tijd die respondenten nodig hadden om de vragenlijst in te vullen duidt erop dat zij de vragenlijst in elk geval niet afgeraffeld hebben. Wel lijkt de vragenlijst, gezien de lange invulduur, aan de lange kant te zijn geweest. In welke mate dit de respons negatief beïnvloed heeft, is moeilijk te zeggen. Het is in elk geval niet zo dat de respons sterk is achtergebleven bij eerdere, vergelijkbare onderzoeken (zie § 7). In deze paragraaf willen we stilstaan bij zaken die een volgende keer nog beter

zouden kunnen. We doen dit in de vorm van lessen die we kunnen trekken voor de toekomst.

Eén les is dat bij een eerstvolgende SIM-meting een Marokkaans-Arabische vertaling van de vragenlijst niet noodzakelijk is. In totaal is de Marokkaans-Arabische vertaling 35 keer gebruikt, waarvan 21 keer online. Dit lijkt niet rendabel, gezien de investering alsook de verhoogde kans op methodologisch ongewenste meetverschillen. Bovendien biedt het CAPI-onderzoek beoogde respondenten die moeite hebben met de Nederlandse taal de mogelijkheid om door een tweetalige interviewer te worden geïnterviewd.

Een tweede les betreft het organiseren van het veldwerk. Zo is het aan te raden om de brutosteekproef in een aantal aselect getrokken delen in het veld uit te zetten. Na elk deel kan worden bepaald of een volgend deel van de brutosteekproef nodig is om de beoogde respons te realiseren.

Een derde les betreft het gebruik van CAWI. Onder alle in de survey betrokken groepen was de respons boven verwachting goed, wat niet alleen een kostenreductie met zich mee kan brengen, maar ook een verkorte veldwerkduur. Nochtans moet er wel op worden toegezien dat de respons niet te selectief is. Bij bijna alle groepen (met uitzondering van de Poolse migranten) werden met name de jongeren goed bereikt via de CAWI-benadering. Onder andere groepen zal de inzet van een face-to-face dataverzamelingsronde ook zeker nodig blijven. Desalniettemin kan bij een eerstvolgende peiling de responsverwachting bij CAWI worden bijgesteld.

Een laatste les is een bekende: het valt te overwegen om gebruik te maken van een meer *responsive design*, waardoor tijdens de veldwerkperiode kan worden bijgestuurd en er ingezet kan worden op responsverhogende maatregelen onder moeilijk responderende groepen.

Bijlagen

B.1 Uitnodigingsbrief

Den Haag, januari 2015

Geachte

Samen leven in Nederland

De Nederlandse samenleving verandert voortdurend. Om een beter beeld van de samenleving te krijgen, doet het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) regelmatig onderzoek. Dit keer willen we weten hoe mensen in Nederland wonen en werken, en hoe het gaat met hun gezondheid. Ook is het belangrijk te weten hoe Nederlanders over bepaalde ontwikkelingen denken en hoe verschillende groepen met elkaar samenleven.

Natuurlijk kunnen we niet alle inwoners van Nederland ondervragen. In dit onderzoek werkt het SCP samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), dat een willekeurige steekproef uit het bevolkingsregister getrokken heeft. Uw naam is daarbij te voorschijn gekomen. Uw deelname is dus heel belangrijk: u vertegenwoordigt veel andere inwoners van Nederland.

Uw deelname is 15 euro waard!

Graag nodig ik u uit om mee te doen aan dit onderzoek. Het onderzoek wordt uitgevoerd door TNS Nipo en Labyrinth. U kunt meedoen aan het onderzoek door een vragenlijst in te vullen op:

Webadres: www.tnsnipo.com/meedoen

Inlogcode:

Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 30 minuten. Als dank voor uw tijd en moeite sturen wij u na uw deelname een cadeaubon van 15 euro toe.

Waarom meedoen?

Het SCP rapporteert de uitkomsten van het onderzoek aan de Tweede Kamer en aan de Ministerraad. Met die kennis kan beleid beter aansluiten op de zorgen en behoeften van de Nederlandse bevolking.

Bij al onze onderzoeken is uw privacy volledig gewaarborgd. De gegevens worden vertrouwelijk behandeld en alleen voor onderzoeksdoeleinden gebruikt.

Meer informatie?

Heeft u vragen? Neem dan contact op met de helpdesk van TNS Nipo via het gratis telefoonnummer 0800 – 0200862 (of via sim2015@tns-nipo.com)

Ik hoop dat ik op uw medewerking mag rekenen. Bij voorbaat mijn welgemeende dank daarvoor.

Met vriendelijke groeten,

Prof. dr. K. Putters
Directeur SCP

In dit onderzoek werkt het SCP samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CBS levert de adresgegevens voor het onderzoek. Het CBS krijgt veel bestanden van andere instellingen. In dit onderzoek zullen de antwoorden die u geeft automatisch worden gecombineerd met huishoudkenmerken en inkomensgegevens die het CBS al heeft. Door het combineren van deze informatie krijgt u minder vragen voorgelegd en kunnen statistieken zo efficiënt mogelijk worden samengesteld.

B.2 Herinneringsbrief

Amsterdam, februari 2015

Geachte

Onlangs heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau u uitgenodigd om mee te doen aan het onderzoek 'Samen leven in Nederland'. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door tns Nipo en Labyrinth.

Als u de vragenlijst al heeft ingevuld, dan willen wij u daarvoor hartelijk bedanken. Als u de vragenlijst nog niet heeft ingevuld, dan willen wij het onderzoek graag nog een keer onder uw aandacht brengen.

U kunt meedoen aan het onderzoek door een vragenlijst in te vullen op:

Webadres: www.tnsnipo.com/meedoen

Inlogcode:

Uw deelname is 15 euro waard!

Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 30 minuten. Als dank voor uw tijd en moeite sturen wij u na uw deelname een cadeaubon van 15 euro toe. Aan het einde van de vragenlijst kunt u kiezen uit een cadeaubon voor bijvoorbeeld bol.com, Wehkamp of Blokker.

Mocht u niet in staat zijn om de vragenlijst via internet in te vullen, dan kunt u de vragenlijst ook samen met een interviewer invullen. Onze interviewers gaan binnenkort op pad en willen graag een afspraak met u maken. Uw medewerking aan het onderzoek is vrijwillig en wij behandelen alle gegevens strikt vertrouwelijk.

Samen leven in Nederland

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (scp) wil met het onderzoek een beter beeld krijgen van hoe verschillende groepen met elkaar samenleven, hoe mensen in Nederland wonen en werken, en hoe het gaat met hun gezondheid. Ook wordt in kaart gebracht hoe Nederlanders over bepaalde ontwikkelingen denken. Het scp rapporteert de uitkomsten van het onderzoek aan de Tweede Kamer en aan de Ministerraad. Met die kennis kan beleid beter aansluiten op de zorgen en behoeften van de Nederlandse bevolking.

Meer informatie?

Heeft u vragen? Kijk dan op www.samenleveninnederland.nl. U kunt ook contact opnemen met de helpdesk van tns Nipo via het gratis telefoonnummer 0800-0200862 of via sim2015@tns-nipo.com.

We hopen dat we op uw medewerking mogen rekenen. Bij voorbaat onze welgemeende dank daarvoor.

Met vriendelijke groeten, Projectteam van tns Nipo

In dit onderzoek werkt het SCP samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CBS levert de adresgegevens voor het onderzoek. Het CBS krijgt veel bestanden van andere instellingen. In dit onderzoek zullen de antwoorden die u geeft automatisch worden gecombineerd met huishoudkenmerken en inkomensgegevens die het CBS al heeft. Door het combineren van deze informatie krijgt u minder vragen voorgelegd en kunnen statistieken zo efficiënt mogelijk worden samengesteld.

B.3 Toelichting bij gehanteerde gewichten

Het insluitgewicht van een respondent is gelijk aan de inverse van de trekkans, die, zoals hierboven staat beschreven, gelijk is aan de verhouding tussen de aantallen personen in de steekproef en het steekproefkader. Voor het tellen van het aantal personen in de steekproef worden de steekproeven gebruikt waarvan de namen en adressen zijn opgevraagd bij de BPR. Dit betreft een steekproef die drie keer groter is dan de steekproef die aan het veldwerkbureau geleverd is. Het eerste correctiegewicht corrigeert voor de uitval bij het uitvoeren van de extra bewerkingen op de steekproef. Deze uitval bestaat voor een groot deel uit de personen die verwijderd zijn, ofwel omdat zij op een adres wonen dat het afgelopen jaar al voor een regulier CBS-onderzoek benaderd is, ofwel omdat zij met andere personen uit de steekproef op hetzelfde adres wonen. De kans dat een persoon verwijderd wordt omdat hij of zij op een adres woont dat het afgelopen jaar al voor een regulier CBS-onderzoek benaderd is, is evenredig met het aantal personen dat op hetzelfde adres woont. Hoe meer personen er op dat adres wonen, hoe groter de kans dat een van die personen getrokken is in een steekproef voor een ander onderzoek. De kans dat een persoon verwijderd wordt omdat hij of zij met andere personen uit de steekproef op hetzelfde adres woont, is evenredig met het aantal personen in het steekproefkader dat op hetzelfde adres woont. Hoe meer personen er op dat adres wonen, hoe groter de kans dat meer dan een van die personen getrokken is in een steekproef.

Vanwege deze samenhang wordt de kans dat een persoon niet verwijderd wordt, gemodelleerd met een variabele die telt met hoeveel personen uit het steekproefkader iemand op hetzelfde adres woont. Als functie van deze variabele worden de aantallen personen geteld in de steekproef die aan het veldwerkbureau geleverd is en in de steekproef waarvan de namen en adressen zijn opgevraagd bij de BPR, de drie keer zo grote steekproef. De kans dat iemand niet verwijderd wordt, is dan gelijkgesteld aan de verhouding tussen deze aantallen. Het eerste correctiegewicht is gelijk aan de inverse van deze kans. Tabel B.1 laat de waarden van het correctiegewicht zien. Zoals te verwachten neemt de waarde van het correctiegewicht toe als de persoon met meer personen uit het steekproefkader op hetzelfde adres woont.

Tabel B.1

Waarden van de eerste correctiegewichten.

	aantal personen op hetzelfde adres	aantal personen te grote steekproef	aantal personen steekproef	eerste correctiegewicht
autochtoon	1	4810	1611	2,99
	≥ 2	755	244	3,09
Marokkaans	1	1080	372	2,90
	2	1906	675	2,82
	3	1340	436	3,07
	4	982	329	2,98
	5	593	175	3,39
	≥ 6	345	95	3,63
Antilliaans	1	3447	1204	2,86
	2	2041	708	2,88
	3	1003	317	3,16
	4	439	123	3,57
	≥ 5	327	67	4,88
Pools	≥ 1	8112	2702	3,00
Somalisch	1	1533	622	2,46
	2	1409	490	2,88
	3	788	253	3,11
	4	642	203	3,16
	≥ 5	872	179	4,87
Surinaams	1	2764	965	2,86
	2	2169	731	2,97
	3	1208	394	3,07
	4	634	212	2,99
	≥ 5	323	65	4,97
Turks	1	765	278	2,75
	2	1692	591	2,86
	3	1368	444	3,08
	4	1103	355	3,11
	5	442	143	3,09
	≥ 6	204	47	4,34

Het tweede correctiegewicht, dat moet corrigeren voor de uitval als gevolg van de selectieve non-respons, is met de calibratieschatter berekend. Deze calibratieschatter heeft een weegmodel nodig, waarmee de responskansen van de personen in de steekproef gemodelleerd kunnen worden. In eerste instantie is het weegmodel van het onderzoek SIM'10/'11 gebruikt (zie bijlage B.4 voor de categorieën van de variabelen in het weegmodel).

herkomst * geslacht +
herkomst * leeftijd +
herkomst * generatie +
herkomst * grootte huishouden +
herkomst * gemeentegrootte

Deze weging schoot echter vooral te kort bij de Poolse en Surinaamse Nederlanders, waardoor er opnieuw een tweede correctiegewicht werd uitgerekend, nu met het weegmodel:

herkomst * geslacht +
herkomst * leeftijd +
herkomst * generatie +
*herkomst * type huishouden +*
herkomst * grootte huishouden +
herkomst * gemeentegrootte +
*herkomst * persoonlijk inkomen*

Aan het weegmodel van het onderzoek SIM'10/'11 zijn de termen *herkomst * type huishouden* en *herkomst * persoonlijk inkomen* toegevoegd. Het toevoegen van deze termen zorgde er inderdaad voor dat het weegmodel minder tekortschoot bij de Poolse en Surinaamse Nederlanders. Nu heeft het toevoegen van de twee extra termen aan het weegmodel geleid tot een toename in de variantie van de eindgewichten (zie bijlage B.5), maar deze toename lijkt niet te groot. Ook al is niet precies duidelijk wanneer de variantie van de eindgewichten te groot is, de eindgewichten van het aangepaste weegmodel voldoen – net zoals de eindgewichten van het weegmodel van het onderzoek SIM'10/'11 – ruim aan de vuistregel dat de verhouding tussen het maximale eindgewicht en de mediaan van de eindgewichten kleiner dan drieënhalve moet zijn.

B.4 Hulpvariabelen die gebruikt kunnen worden in het weegmodel

	omschrijving	waardenbereik
geslacht	geslacht van de persoon	man vrouw
leeftijd	leeftijd van de persoon op 1 januari 2015	indeling in klassen van vijf jaar
herkomst	etnische herkomst van de persoon	autochtoon Marokkaans Antilliaans Pools Somalisch Surinaams Turks
generatie	etnische generatie van de persoon	autochtoon eerstegeneratie-migrant tweedegeneratie-migrant
type huishouden	type huishouden waar de persoon op 31 december 2014 lid van was	eenpersoonshuishouden niet-gehuwd paar zonder kinderen gehuwd paar zonder kinderen niet-gehuwd paar met kinderen gehuwd paar met kinderen eenouderhuishouden overig type huishouden
grootte huishouden	grootte van het huishouden waar de persoon op 31 december 2014 lid van was	eenpersoonshuishouden meerpersoonshuishouden
persoonlijk inkomen	persoonlijk inkomen van de persoon in 2013	indeling in decielen
gemeentegrootte	grootte van de gemeente waar de persoon op 1 januari 2015 ingeschreven stond	> 20.000 inwoners 20.000-50.000 inwoners 50.000-100.000 inwoners 100.000-150.000 inwoners 150.000-250.000 inwoners Utrecht Den Haag Rotterdam Amsterdam

B.5 Weegresultaten: minimum (MIN), eerste kwartiel (KW1), mediaan (MED), derde kwartiel (KW3), maximum (MAX) en standaard deviatie (STD) van de eindgewichten

	MIN	KW1	MED	KW3	MAX	STD
weegmodel sim'10/'11						
autochtoon	7.310,6	9.362,1	10.336,4	11.281,2	15.432,6	1.398,8
Marokkaans	105,2	232,7	277,1	320,3	598,9	70,2
Antilliaans	17,8	84,8	102,0	119,0	259,9	27,3
Pools	5,7	57,3	67,7	92,9	167,5	29,1
Somalisch	18,9	29,5	34,8	42,6	88,7	11,1
Surinaams	91,1	236,0	273,0	310,9	627,2	61,6
Turks	150,7	276,3	330,5	395,3	684,3	82,5
aangepast weegmodel, geen begrenzing						
autochtoon	3.889,9	8.854,0	10.517,0	12.120,5	21.934,6	2.475,7
Marokkaans	64,0	231,0	277,6	324,7	624,9	78,9
Antilliaans	4,5	82,2	102,2	122,3	249,6	31,2
Pools	-1,1	50,6	70,6	91,2	179,9	32,6
Somalisch	11,8	29,0	34,9	44,1	102,8	12,2
Surinaams	24,7	221,3	270,9	325,8	780,1	78,6
Turks	60,2	269,3	334,8	397,6	630,6	96,4
aangepast weegmodel, begrenzing						
autochtoon	3.889,9	8.854,0	10.517,0	12.120,5	21.934,6	2.475,7
Marokkaans	101,2	228,0	274,1	322,7	616,8	79,1
Antilliaans	24,0	81,7	100,0	121,4	257,4	31,3
Pools	18,9	49,7	67,5	88,9	201,8	33,0
Somalisch	15,3	28,9	34,4	44,1	107,1	12,2
Surinaams	82,8	218,6	266,1	323,4	818,8	78,8
Turks	110,2	268,5	328,3	393,9	667,6	96,4

Literatuur

- AAPOR, American Association for Public Opinion Research (2015). *Standard definitions. Final dispositions of case codes and outcome rates for surveys* (8e editie) Geraadpleegd oktober 2015 via http://www.aapor.org/AAPORkentic/AAPOR_Main/media/publications/Standard-Definitions2015_8theditionwithchanges_April2015_logo.pdf
- Dourleijn, E. (2010). *Survey integratie nieuwe groepen 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Feskens, R., J. Kappelhof, J. Dagevos en I. Stoop (2010). *Minderheden in de mixed-mode. Een inventarisatie van voor- en nadelen van mixed-mode dataverzameling onder niet-westerse migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gijsberts, M. en M. Lubbers (2015). *Langer in Nederland. Ontwikkelingen in de leefsituatie van migranten uit Polen en Bulgarije in de eerste jaren na migratie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Heij, V. de en J. Gouweleeuw (2015). *Survey Integratie Migranten 2015, steekproeftrekking en weging*. CBS-Memo. Leidscheveen: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Kappelhof, J.W.S. (2012). *SIM 2011. Op zoek naar de mogelijkheden van het bestand. Methodenstudie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kappelhof, J.W.S. (2014). The effect of different survey designs on non-response in surveys among non-Western minorities in the Netherlands. In: *Survey Research Methods*, jg. 8, nr. 2, p. 81-98.
- Kappelhof, J.W.S. (2015). The impact of face-to-face versus sequential mixed-mode designs on the possibility of non-response bias in surveys among non-Western minorities in the Netherlands. In: *Journal of Official Statistics*, jg. 31, nr. 1, p. 1-31.
- Kappelhof, J.W.S. en E.D. de Leeuw (nog te verschijnen). Estimating the impact of measurement differences introduced by efforts to reach a balanced response among non-Western minorities. In: *Sociological Methods and Research*.
- Korte, K. en J. Dagevos (2011). *Survey integratie minderheden 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Thiel, L. van, S. Hooijmans, Y. Schothorst en N. Rozema (2015). *Veldwerkverslag SIM 2015*. Amsterdam/Utrecht: TNS Nipo / Veldkamp Marktonderzoek / Labyrinth Onderzoek en Advies.